

Т. В. Кондратьєва

**ОСНОВИ
РИНКОВОЇ
ЕКОНОМІКИ**

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Т. В. Кондратьєва

ОСНОВИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів

Луганськ
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
2013

УДК 330+338(075.8)
ББК 65.04+65.2/4я73
К64

Рецензенти:

- Пенькова І. В.** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної діяльності підприємств Донецького національного технічного університету.
- Чорна А. М.** – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Краснодонського факультету інженерії та менеджменту Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.
- Спорняк С. О.** – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та прикладної статистики Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Кондратьєва Т. В.

К64 Основи ринкової економіки : метод. реком. до сам. роб. студ. / Т. В. Кондратьєва ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 128 с.

Методичні рекомендації охоплюють всі змістовні модулі, передбачені навчальною програмою. Містять алгоритм роботи над темами курсу, навчальні завдання, список літератури, рекомендованої для самостійної роботи студентів.

Ці рекомендації стануть до нагоди студентам, викладачам, спеціалістам, які цікавляться питаннями ринкової економіки.

УДК 330+338(075.8)
ББК 65.04+65.2/4я73

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 9 від 26 квітня 2013 року)*

© Кондратьєва Т. В., 2013
© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Структура курсу та план-графік виконання студентами самостійної роботи	7
2. Зміст самостійної роботи студентів	10
2.1. Тема 1. Сутність ринкової економіки	10
2.2. Тема 2. Трансакційні витрати	17
2.3. Тема 3. Економічна теорія прав власності.....	22
2.4. Тема 4. Контрактні відносини в ринковій економіці.....	27
2.5. Тема 5. Фірми як ринковий агент, домогосподарство.....	31
2.6. Тема 6. Роль держави в ринковій економіці.....	34
2.7. Тема 7. Особливості функціонування ринку праці.....	37
2.8. Тема 8. Фінансові ринки: інститути та інструменти ..	39
2.9. Тема 9. Ринки та ринкова влада.....	42
2.10. Тема 10. Монополія та втрати суспільства. Антимонопольна політика.....	44
2.11. Тема 11. Перехідна та нелегальна економіка	46
3. Методичні рекомендації до написання есе.....	51
4. Завдання до модулів	61
4.1. Тестові завдання до модулю 1	61
4.2. Відповіді на тестові завдання до модулю 1	79
4.3. Тестові завдання до модулю 2	92
4.4. Відповіді на тестові завдання до модулю 2.....	108
Рекомендована література.....	119
WEB-ресурси	123
Додаток	126

Вступ

Основне завдання вищої освіти полягає у формуванні творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Для отримання якісної підготовки з дисципліни «Основи ринкової економіки» кожен студент повинен мати чіткий алгоритм своєї навчальної роботи. Перш за все, необхідно визначитися з метою навчальної дисципліни, усвідомити завдання навчання і ознайомитися із засобами, за допомогою яких вони будуть вирішуватися.

Мета вивчення дисципліни «Основи ринкової економіки» - формування глибоких економічних знань, логіки сучасного економічного мислення та економічної культури, адекватних умовам переходу країни до ринкових відносин, навчання базовим методам аналізу економічних процесів, вміння приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю.

Завдання вивчення дисципліни: сформувати поняття комплексної взаємодії економічних законів, механізму їх дії в господарській практиці, вміння аналізувати економічні відносини, що виникають між суб'єктами ринку, прогнозувати тенденції розвитку цих відносин, вміння аналізувати механізм дії конкуренції та ціноутворення, протиріччя конкуренції та монополізму, усвідомлювати існуючі та гіпотетичні суперечності економічного життя і використовувати їх у господарській практиці.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: основні категорії та економічні закони, сучасні підходи до вивчення поведінки основних економічних агентів сутність економічних відносин

власності, ринкову організацію господарювання, інституційні основи фінансового ринку, особливості та тенденції розвитку ринку ресурсів.

вміти: аналізувати тенденції розвитку економічних зв'язків між підприємствами (ринковими суб'єктами); прогнозувати подальший розвиток підприємства; моделювати різні варіанти розвитку і вибирати оптимальний варіант; використовувати економічні закони в практиці господарської діяльності, застосовувати економічний аналіз для пояснення та прогнозування структури ринків та аналізу їхньої ефективності

«Основи ринкової економіки» відносяться до циклу дисциплін, що вивчаються за вибором студентів. Для отримання якісної підготовки з навчальної дисципліни, студенти повинні володіти наступними знаннями та компетенціями:

- знати основні поняття економічної теорії і прикладних економічних дисциплін; закономірності функціонування сучасної економіки на макро і мікро рівнях; основні особливості української економіки, напрями економічної політики держави;

- вміти використовувати основні положення і методи соціальних, гуманітарних та економічних наук при вирішенні соціальних і професійних завдань, бути здатним аналізувати соціально значущі проблеми і процеси.

Навчальна програма дисципліни «Основи ринкової економіки», що сприяє виробленню у випускників потреби вирішення професійних завдань на основі наукового світогляду, реалізується у формі лекційних, практичних занять. Однак ефективність навчання студентів будь-якої дисципліни у вирішальній мірі залежить від системи організації їх самостійної роботи, оскільки тільки одні аудиторні заняття не є достатніми для розвитку

пізнавальних здібностей. Студенту необхідно навчитися самостійно, раціонально планувати свою навчальну діяльність, вести облік і самоконтроль виконуваної роботи, здійснювати оцінку її ходу та результатів.

Дані методичні рекомендації є керівництвом з організації та контролю самостійної роботи студентів, які освоюють навчальну дисципліну «Основи ринкової економіки». У них представлено план навчальних занять і самостійної роботи, який дозволить студенту познайомитися з послідовністю проходження лекційних, практичних занять, виконання завдань для самостійної роботи, видів і строків звітності по них. Керуючись цим планом, студент отримує таку інформацію:

- яке предметний зміст курсу і на заняттях якої форми (лекція, практичні заняття) вивчається тема;

- який обсяг теоретичного матеріалу необхідно засвоїти до кожного заняття;

- які завдання включені в домашню роботу по темі, що вивчається;

- які терміни здачі самостійних робіт і проведення рубіжного тестування;

типові питання для атестації студента по завершенню вивчення дисципліни.

1. Структура курсу та план-графік виконання студентами самостійної роботи

Починати освоєння курсу «Основи ринкової економіки» студентом рекомендується з ознайомлення із змістом програми. Орієнтуватися в тематиці, що виноситься на кожне аудиторне або позааудиторне заняття, студенту допоможе структура курсу (табл.1).

Таблиця 1. Структура курсу

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		лекції	практичні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Інституційні засади ринкової економіки				
Тема 1. Сутність ринкової економіки	6	2	2	2
Тема 2. Трансакційні витрати	6	2		4
Тема 3. Економічна теорія прав власності	6	2	2	2
Тема 4. Контрактні відносини в ринковій економіці	6	2		4
Тема 5. Фірма як ринковий агент, домогосподарство	6	2		4
Тема 6. Роль держави в ринковій економіці	6	2		4
Змістовий модуль 2. Теорія організації галузевих ринків				
Тема 7. Особливості функціонування ринку праці	7	2		5
Тема 8. Фінансові ринки: інститути та інструменти	7	2		5
Тема 9. Ринки та ринкова влада	7	2		5
Тема 10. Монополія та втрати суспільства. Антимонопольна політика	8	2	2	4
Тема 11. Перехідна та нелегальна економіка	7	2		5
Усього годин	72	22	6	44

Згідно таблиці 1, основний обсяг матеріалу повинен освоюватися студентами самостійно в позааудиторний час. В ході вивчення дисципліни реалізуються наступні види самостійної роботи студентів:

робота з навчальною, науковою літературою, навчально-методичними посібниками, з виданнями періодичної преси, Інтернетом (конспектування, рецензування, порівняльний аналіз, відбір матеріалу по конкретній темі тощо);

виконання домашньої роботи;

підготовка до модульного тестування за розділами дисципліни;

виступ з доповіддю, повідомленням;

підготовка есе за запропонованими темами.

В процесі вивчення дисципліни студентам необхідно виконати наступні види самостійної роботи (табл. 2).

Таблиця 2. Види самостійної роботи

Назва роботи	Обсяг, год.
Опрацювання літератури, конспекту лекцій	18
Підготовка до практичних занять №1, 2, 3	6
Написання есе	10
Підготовка до модульного контролю	10

Підготовка до лекцій передбачає вивчення лекційного матеріалу та рекомендованої літератури.

Підготовка до практичних робіт передбачає вивчення лекційного матеріалу та підготовку відповідей на питання для закріплення матеріалу, запропонованих викладачем в кінці лекції.

Підготовка до модульних контрольних робіт має на увазі вивчення лекційного матеріалу і рішення практичних завдань, на основі яких розроблено контрольні питання оцінки знань студентів за модулями.

Графік виконання самостійної роботи наведений у таблиці 3.

Таблиця 3. Графік виконання самостійної роботи студентами

Вид самостійної роботи	Кількість годин на самостійну роботу за тижнями семестру													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Опрацювання літератури, конспекту лекцій	3	3	2	2				2	2	2	2			
Виконання домашніх завдань					2	2						2		
Підготовка до практичних занять №1, 2, 3					2	2						2		
Написання та захист есе			1	1	1			1	1	1	1	1	2	
Підготовка до модульного контролю						1	4						1	4
Усього годин на тиждень	3	3	3	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3	4

2. Зміст самостійної роботи студентів

Виходячи з цілей і завдань викладання, методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Основи ринкової економіки» зобов'язують студента:

1. Ознайомитися:

- з графіком аудиторних занять і самостійної роботи;
- з рекомендованою основною, додатковою та методичною літературою.

2. Скласти індивідуальний план-графік виконання самостійної роботи, що включає в себе: опрацювання конспектів лекцій, опрацювання підручників і навчальних посібників; підготовку до виконання практичних робіт, написання есе, підготовку до контрольних опитувань.

3. При необхідності розробити індивідуальний графік коригуючих заходів, що передбачає виявлення причин відставання від наміченого плану, і вжити заходів щодо усунення відставання від плану.

4. Скласти план вивчення основної та додаткової літератури.

5. Відвідувати аудиторні заняття, конспектувати лекції, виконувати практичні роботи і своєчасно їх захищати.

Детальні рекомендації з самостійної роботи до кожної теми курсу надані нижче.

2.1. Тема 1. Сутність ринкової економіки

Питання теми:

1. Основні типи сучасних економічних систем
2. Ринкова система та її еволюція
3. Фіаско ринку
4. Моделі ринкової економіки

Ключові поняття: економічна система; соціально-економічні відносини; організаційні форми господарської діяльності; господарський механізм; економічні зв'язки між господарськими суб'єктами; ринкова, командна, змішана економіка; конституція ринку; утилітаризм, цілераціональні дії, інституціональна довіра, свобода, легалізм; функції ринку; структура ринку; фіаско ринку, фіаско держави, екстерналії; американська, шведська, німецька, корейська, японська моделі ринкової економіки.

Мета та завдання самостійного вивчення теми: сформувані комплексне уявлення про економічну систему та її характерні елементи, переваги та недоліки ринкової економічної системи, вміння вирізняти характерні риси національної змішаної економічної системи.

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:
дати визначення ключовим поняттям,
опрацювати рекомендовану літературу та законспектувати основні тези;
відповісти на контрольні питання;
підготуватися до дебатів на тему «Ринкова економічна система vs планова економічна система» (практичне заняття № 1), ознайомитися з загальними правилами ведення дебатів.

Деба́ти (фр. debat) — чітко структурований і спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми. Цей різновид публічної дискусії учасники дебатів спрямовують на переконання в своїй правоті третьої сторони, а не одне одного. Тому вербальні і невербальні засоби, що

використовуються учасниками дебатів, мають на меті отримання певного результату — сформувані у слухачів позитивне враження від власної позиції.

В даному випадку під час дебатів необхідно довести аудиторії ефективність переважання елементів ринкової або планової економічної системи в змішаній економіці України.

Формальні вимоги до змагань:

дебати відбуваються між командами, але вони повинні пам'ятати, що їм треба переконати суддів;

суддя є об'єктивним спостерігачем. Він/вона втручається, якщо учасник робить серйозну формальну помилку, поводить себе некоректно, нечестно чи нечесно по відношенню до суперників (втручання слід всіляко знеохочувати);

виголошуючи свою промову, учасники мають вставати;

під час дебатів, в будь-який момент, кожна команда може взяти час на роздуми (загалом 6 хв.) і використати його відразу чи розділити. Якщо одна команда взяла час на роздуми, іншій команда теж дозволяється радитися, при цьому вона не витрачає свій час на роздуми.

Принципи роботи суддів:

особисті переконання судді ні в якій мірі не мають впливати на кінцевий результат дебатів. Це має вирішуватися на основі аргументів, які використовуються командою. Переконливість доповідачів нагороджується індивідуальними балами;

дебати потрібно оцінювати з двох точок зору: а) треба вирішити, яка команда виграла, на основі сили використаних аргументів; б) учасникам треба присуджувати індивідуальні бали та розміщати їх за рейтингом. Декілька учасників можуть мати однакову

кількість балів, але не можна, щоб вони знаходились на одному місці за рейтингом.

Переможцем є команда, учасники якої набрали більшу кількість балів.

Присудження індивідуальних балів та складання рейтингу:

Кожний учасник отримує індивідуальний бал від 0 до 30 (Як свідчить досвід, загальна кількість балів, нижча 20, присуджується тільки в тому випадку, коли учасник порушує правила ведення дебатів чи ввічливості (наприклад: нічого не каже, своєю поведінкою чи промовою ображає інших).

Бали від 20 до 30 мають приблизно таку вартість:

20 балів - дуже погано, найгірше;

21-24 - "слабкий" ступінь;

25 - посередньо;

26 - нормально;

27 - добре;

28 - дуже добре;

29 - майже відмінно;

30 - відмінно.

Індивідуальні бали охоплюють:

1) виконання функцій конкретного учасника - сутність та метод: 0-20 балів;

2) презентація - манера: 0-10 балів.

Найбільш розповсюджені помилки, які треба враховувати при присудженні індивідуальних балів:

а) сутність:

повторне викладення сутності замість його аргументування;

викладення переконань, а не доказів (приймається викладення переконань, основою якого є доказ);

нечітке чи не вірне визначення;

заміна теми (перехід на іншу тему);

невірні аналогії;
тривалість;
напади на особу замість наведення своїх аргументів;
перемішування слів зі справою;
надмірне цитування;
невірна інтерпретація мовних зворотів;
невірні дедуктивні висновки.

б) логіка:

нелогічні прогнози;
невірні висновки;
недоліки в промові;
несвоєчасна чи нелогічна промова;
надто довга промова (не треба вимагати від промовців, щоб вони використовували на промову весь відведений їм час. Якість дебатів погіршується, якщо боротьба між промовцями полягає у тому, щоб заповнити час).

в) презентація-манера:

негативна особистість;
надто самовпевнена особистість;
мовні помилки;
надмірне використання сленгу;
монотонне чи дуже швидке мовлення;
бурмотіння;
читання чиєїсь промови (суддя має зупинити промовця, який зачитує промову).

Стадії дебатів, функції, обов'язки та часові обмеження кожної групи учасників:

Eman 1. Команда 1 - 6 хв.:

вітає опонентів і суддів, представляє членів команди;
викладає та визначає пропозицію, пояснює ключові слова,
подає предметний аналіз;
представляє лінію аргументів (визначає функцію кожного учасника);

подає аналіз ствердного аргументу;

Команда 2 - 2 хв.: перехресні запитання до Команди 1 та її відповіді. Дотепні питання можуть збити з пантелику ваших опонентів. Команда 2 намагається спростувати його/її аргументи чи вимагає уточнення визначення.

Етап 2. Команда 2 - 6 хв.:

вітає учасників, представляє команду;

має прийняти визначення і не може переінакшити його, якщо визначення, дане Командою 1, не є повністю невірним;

спростовує висновки, зроблені Командою 1;

подає свою лінію аргументів, визначає функції промовців;

аналізує.

Команда 1 - 2 хв.:

перехресні запитання до Команди 2 та її відповіді.

Етап 3. Команда 1 - 5 хв.:

спростовує всі аргументи, підсилює ствердну лінію;

подає детальний аналіз аргументів;

наводить доказ, що підкріплює його позицію;

наголошує на контрасті між ствердною та негативною пропозиціями.

Етап 4. Команда 2 - 5хв.:

спростовує всі аргументи Команди 1, підсилює негативну лінію;

подає детальний аналіз аргументів;

наводить доказ, що підкріплює їхню позицію;

наголошує на контрасті між ствердною та негативною позиціями. Далі етапи 3-4 повторюються.

Завершення дебатів.

Судді протягом деякого часу (10-15 хвилин) обговорюють дебати і потім оголошують результат.

Питання для самоконтролю

1. Основні риси, переваги і недоліки ринкової економічної системи.
2. Як саме ринкова економічна система дозволяє справлятися з відомою тріадою проблем: що, як і для кого виробляти.
3. Чому навіть у найбільш розвинених країнах є проблеми, вирішити які ринкова система не може, якими структурами і за допомогою яких методів вирішуються ці проблеми.
4. Назвіть умови ефективного функціонування ринкової економічної системи.
5. Основні риси, переваги і недоліки планової економічної системи.
6. Як саме планова економічна система дозволяє справлятися з відомою тріадою проблем: що, як і для кого виробляти.
7. Назвіть умови ефективного функціонування планової економічної системи.
8. Як пов'язані характеристики економічної системи з наявністю високотехнологічних виробництв, високоякісної продукції, великим асортиментом товарних ринків і відсутністю дефіцитів?

Форма контролю самостійної роботи за темою - питання теми виносяться на практичне заняття №1 та модульний контроль.

Базовий підручник – [7], розділ 3.

Додаткова література - [1, 10, 12, 36].

2.2. Тема 2. Трансакційні витрати

Питання теми:

1. Поняття трансакційних витрат
2. Витрати пошуку інформації
3. Витрати виміру
4. Витрати ведення переговорів і укладення контракту
5. Витрати контролю за дотриманням контракту і попередження опортуністичної поведінки
6. Витрати захисту контракту від третьої сторони

Ключові поняття: витрати виміру, гарантії, контракти з пайовою участю (share contracts), торгова марка (brand name), метод «приховування інформації» або «кота в мішку», витрати ведення переговорів, вибір способу організації операції, кооперативний надлишок і способи його розділу, достовірність загрози, опортуністична поведінка, приватні механізми захисту контракту, «заручник», забезпечення по контракту, самовиконувана угода або «зв'язування рук», об'єднання інтересів сторін, захист третьою стороною, механізм репутації, правова система захисту контракту, витрати захисту договорів та інститути, які розподіляють ризик.

Мета та завдання самостійного вивчення теми: студенти повинні сформулювати чітке поняття трансакції, розрізняти трансакції ринкові й внутріфірмові, давати визначення трансакції за Вільямсоном і Коммонсом. Необхідно також комплексно уявляти механізми координації діяльності та основні типи трансакційних витрат (ринкові трансакційні витрати, управлінські витрати, політичні трансакційні витрати). Студенти повинні знати засоби мінімізації основних ринкових витрат, а саме витрат пошуку інформації про ціну і

партнера, витрати виміру, витрати проведення переговорів і укладання контракту, витрати контролю за дотриманням контракту і запобігання опортуністичній поведінці, витрати захисту контракту від третіх осіб та способи їх економії. Необхідно володіти інформацією про класифікацію благ в залежності від витрат вимірювання їх якості: пошукові блага, експериментальні блага і довірчі блага. Розуміти проблему надмірного виробництва інформації про якість блага, інформацію продуктивну і перерозподільну. Особливе значення для формування практичних навичок має знання видів ринкової практики як методів економії трансакційних витрат вимірювання (продаж товару з гарантією, продаж під торговою маркою, контракти з пайовою участю); неоднорідних товарів і витрат сортування; методів продажу неоднорідних товарів («кіт в мішку»).

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:
дати визначення ключовим поняттям,
опанувати рекомендовану літературу, а саме
опрацювати базовий підручник за методом «інсерт»;
розв'язати задачі;
відповісти на контрольні питання.

При вивченні матеріалу теми пропонується застосувати прийом «інсерт». Цей прийом є засобом, що дозволяє відстежувати розуміння прочитаного тексту. Він передбачає нанесення позначок на полях. Позначки повинні бути наступні.

Знаком «галочка» (v) відзначається в тексті інформація, яка вже відома читачеві. При цьому джерело інформації і ступінь достовірності її не має значення.

Знаком «плюс» (+) зазначається нове знання, нова інформація. Читач ставить цей знак тільки в тому випадку, якщо він вперше зустрічається з прочитаним текстом. Знаком «мінус» (-) відзначаються те, що йде всупереч наявним уявленням. Знаком «питання» (?) відзначається те, що залишилося незрозумілим і вимагає додаткових відомостей, викликає бажання дізнатися докладніше.

Ставити значки необхідно по ходу читання тексту. Прочитавши один раз, необхідно повернутися до своїх початкових припущень, згадати, що Ви знали або припускали з даної теми раніше. Після цього прочитайте текст ще раз. Можливо, кількість знаків збільшиться. Обговоріть з іншими студентами те, що Ви написали.

Навчальні завдання

1. Ідентифікуйте (поставивши знак у відповідну клітинку) кожен із видів витрат.

ЗМІСТ ВИТРАТ	ТИП ВИТРАТ	
	Трансформаційні	Трансакційні
Витрати на рекламу		
Витрати на транспортування готової продукції		
Витрати з організації грошового обігу		
Витрати з утримання складського господарства		
Витрати на антимонопольне регулювання		
Витрати на оплату праці виробничих працівників		
Витрати з оплати послуг брокерів на ринку цінних паперів		
Сплата відсотків за користування кредитом		

2. Ідентифікуйте (поставивши знак у відповідну клітинку) кожен із видів трансакційних витрат.

ЗМІСТ ВИТРАТ	Тип трансакційних витрат
--------------	--------------------------

	Передконтрактні Ex ante	Післяконтрактні Ex post
Витрати на перегляд та аналіз біржових відомостей		
Витрати фірми від зриву поставок сировини		
Витрати з проведення аналізу ринку		
Втрати власника фірми від прогулу працівника		
Витрати на рекламу		
Витрати акціонерів фірми на її аудит		
Витрати з оплати послуг брокерів на ринку цінних паперів		
Сплата відсотків за користування кредитом		

3. Ідентифікуйте (поставивши знак у відповідну клітинку) кожен із видів трансакційних витрат.

ЗМІСТ ВИТРАТ	ТИП ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ											
	пошуку інформації	оцінки	ведення переговорів	оформлення	моніторингу	захисту від	опортунізму	адаптації контракту	захисту від третіх	специфікації та	дотримання прав	власності
Витрати з розробки стандартів												
Витрати на утримання арбітражного суду												
Витрати з перевірки часу приходу на роботу												
Втрати від зміни зовнішніх умов договору												
Витрати з ведення подвійної бухгалтерії												
Витрати з утримання служби зайнятості												
Витрати на організацію аукціону												
Інвестиції в репутацію												

Питання для самоконтролю

1. Що таке трансакційні витрати?
2. Які основні види ринкових трансакційних витрат вам відомі?
3. У яких випадках ми говоримо про надлишкові вимірювання якісних характеристик благ?
4. Наведіть приклади пошукових, експериментальних і довірчих товарів.
5. Що таке неоднорідні товари? Яким чином можна добитися економії трансакційних витрат вимірювання якості неоднорідного блага?
6. Що таке кооперативний надлишок і чому виникають проблеми при його розділі?
7. Чим «заручник» як спосіб захисту контракту відрізняється від забезпечення?
8. У чому переваги самовиконуваної угоди перед «заручником» і забезпеченням?
9. Порівняйте механізм двосторонній і багатосторонній репутації. При якому механізмі ціна, яку доведеться заплатити агенту, буде вищою?

Форма контролю самостійної роботи за темою – перевірка навчальних завдань, питання теми виносяться на модульний контроль.

Базовий підручник – [2], глава 2.

Додаткова література – [1,7, 19]

2.3. Тема 3. Економічна теорія прав власності

Питання теми:

1. Визначення поняття «права власності»
2. Специфікація та «розмивання» прав власності. Розщеплення прав власності
3. Теорема Коуза та зовнішні ефекти
4. Альтернативні режими прав власності – загальнодоступна, колективна (общинна), приватна, державна

Ключові поняття: пучок прав власності (the bundle of rights), правомочності, специфікація прав власності, розмивання прав власності, розщеплення прав власності, теорема Коуза, зовнішні ефекти (екстерналії), групи зі специфічними інтересами, інтерналізація екстерналії, виключні права власності, загальнодоступна власність, колективна (общинна) власність, колективні дії, приватна власність, державна власність, рентоорієнтована поведінка, витік ренти.

Мета та завдання самостійного вивчення теми: студенти повинні давати визначення поняття прав власності з економічної точки зору і знати складові пучка прав власності, розуміти важливість специфікації прав власності та наслідки їх розмивання та розщеплення. Вміти прогнозувати і оцінювати конфлікти у зв'язку з використанням власності і зовнішні ефекти, застосовувати підходи до вирішення проблеми зовнішніх ефектів. Важливою метою є формування комплексного уявлення про альтернативність режимів прав власності та проблеми, пов'язані з використанням кожного з них (проблема надмірної експлуатації ресурсів, трагедія загальнодоступної власності, трансакційні витрати

проведення переговорів про зміну прав власності, витрати встановлення прав власності та їх захисту).

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:
дати визначення ключовим поняттям,
скласти дерево прогнозів на тему «Динаміка форм власності економічних агентів в Україні»;
розв'язати задачі;
відповісти на контрольні питання.

Студентам пропонується скласти дерево прогнозів (рис. 1).

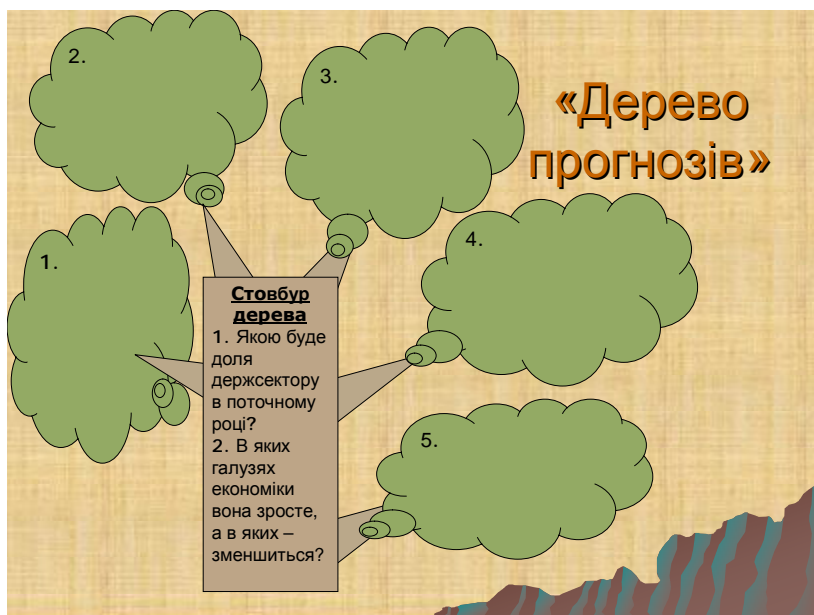

Рис. 1. Дерево прогнозів

Тема «дерева прогнозів» - зміна частки державного сектора в економіці. «Листочки» - це прогнози, «гілочки» - аргументи, обґрунтування прогнозів. Для побудови дерева прогнозів зберіть статистичні дані про частку державного сектора в економіці України до 2007 року (сайт Державного комітету статистики України), а також опрацюйте наукові статті за даною тематикою (наприклад, стаття Підгірного В.В. Вдосконалення механізму державного регулювання відносин власності в Україні. Інтернет-ресурс: [www.http://library.by/portalus/readme.php](http://library.by/portalus/readme.php)). Проаналізуйте економічні події, що відбулися в період з 2007 року і можливі напрями їх впливу на частку держсектора. Зробіть не менше 5 прогнозів щодо зміни частки і структури державного сектора в економіці. Співвіднесіть зроблені прогнози з реальними даними Державного комітету статистики за поточний рік.

Домашнє завдання за темою:

- I. Знайдіть статтю (в Інтернеті або друкованих ЗМІ), в якій описуються проблеми загального або колективного використання певного ресурсу. Стаття повинна бути опублікована в поточному році.
- II. Додайте статтю (повністю або фрагменти) до завдання, яке Ви будете здавати. Обов'язково вкажіть джерело, звідки Ви взяли статтю.
- III. Проаналізуйте статтю, використовуючи наступний план:
 1. Які ресурси розглянуті в статті?
 2. Який режим прав власності на дані ресурси діє в даний час (за статтею)? Аргументуйте свою відповідь. Охарактеризуйте даний режим прав власності (хто має доступ, які права у цих агентів є, чи є якісь обмеження, тощо).

3. Які проблеми з використанням ресурсів виникають при даному режимі прав власності? Що це за проблеми? Чому вони виникають?

4. Які способи вирішення цих проблеми доступні в даній ситуації? Можливо, з досвіду інших країн або інших ситуацій. Опишіть кілька (3-4) і поясніть, як і чому вони допоможуть вирішити описані вище проблеми.

Технічні вимоги: 2-3 сторінки формату А4, шрифт 12, інтервал 1,5, здавати в роздрукованому вигляді.

Задачі

1. Селище Правнуково знаходиться поблизу аеропорту, з якого щодня виконується 10 рейсів. У зв'язку із зростанням пасажиропотоку керівництвом аеропорту розглядається питання про організацію щодня додаткового, 11-го рейсу Правнуково - Ріо-де-Жанейро. У разі організації цього рейсу повні витрати аеропорту складуть 1000 грош.од., а сукупний дохід - 1500 грош.од. Однак у силу обмежених можливостей інфраструктури аеропорту 11-й рейс може бути організований лише пізно ввечері, після 23.00, що створить незручності для жителів селища. Їх сон буде потривожений звуком злітаючого Ту-154, що відіб'ється на їх продуктивності і, отже, на їх доходах. Сукупні доходи жителів Правнуково скоротяться на 600 грош.од. щодня. Чи буде організований рейс на Ріо-де-Жанейро?

А) Якщо право на заборону шкідливого користування літаками належить аеропорту Правнуково.

Б) Якщо право на заборону шкідливого користування літаками належить жителям селища.

2. Угіддя фермера розташовані поблизу залізниці. Проїжджаючі поїзди заподіюють шкоду посівам фермера, зменшуючи його урожай (за рахунок забруднення

прилеглої до залізниці смуги землі). За якою ціною фермер буде готовий викупити у залізничної компанії право на заборону організації руху додаткового поїзда на добу, якщо витрати на його організацію складають для залізничної компанії 100 грош.од., при цьому додатковий потяг завдає шкоди посівам фермера в 120 грош.од. Валовий дохід від організації додаткового поїзда дорівнює для залізничної компанії 150 грош.од. Прибуток від продажу вирощеної фермером продукції (при відсутності додаткового поїзда) склала б 100 грош.од.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає проблема економічної реалізації власності?
2. Який зв'язок між власністю і економічними інтересами виробників?
3. На прикладах відомої вам підприємницької діяльності поясніть: хто є власником, хто господарем і хто привласнює вироблений дохід?
4. Зіставте переваги і недоліки приватної форми власності.
5. Зіставте переваги і недоліки суспільної форми власності.
6. Від якої форми власності залежить благополуччя вашої родини? Обґрунтуйте.
7. Коли і чому виникли і існують ті чи інші типи та форми власності?
8. Як ви поясните зрослу роль індивідуальної власності в економіці багатьох країн? Чому в багатьох країнах проводиться приватизація?
9. На чому заснована необхідність переходу до різноманіття форм власності в Україні?
10. Як ви поясните зростаючу роль державної власності в економіці багатьох країн? Чому в багатьох країнах проводиться реприватизація?

Форма контролю самостійної роботи за темою – перевірка розв’язання задач, питання теми виносяться на практичне заняття № 2 та модульний контроль.

Базовий підручник – [2], глава 3.

Додаткова література - [1, 7, 16, 32].

2.4. Тема 4. Контрактні відносини в ринковій економіці

Питання теми:

1. Економічна сутність контрактних відносин
 - 1.1. Поняття «контракт»
 - 1.2. Структура контракту
2. Проблема неповноти контракту
 - 2.1. Що таке «повний контракт»?
 - 2.2 Причини неповноти контрактів
 - 2.2.1. Опортуністична поведінка
 - 2.2.2 Несприятливий відбір і способи його запобігання
 - 2.2.3 Моральний ризик і способи його запобігання
3. Вибір типу контракту
 - 3.1. Типи контрактів та альтернативні способи організації операції – класичний, неокласичний та імпліцитний контракт
 - 3.2. Фактори вибору типу контракту - складність операції, нестабільність зовнішнього середовища, ціна доступу до закону, специфічність ресурсів
 - 3.3. Специфічність ресурсів і проблема неповноти контракту

Ключові поняття: повний контракт, неповнота контракту, асиметрія інформації, довіра, моральний ризик, обмежена раціональність, агентська проблема, спосіб організації операції, класичний контракт, неокласичний

контракт, відносницький контракт, гібридні форми, несприятливий відбір, сигнал, подача сигналу (сигналізування), просіювання, специфічність ресурсів, фундаментальна трансформація, квазі-рента.

Мета та завдання самостійного вивчення теми:

під час ознайомлення з матеріалом теми студентам слід першочергово усвідомити поняття контракту в юридичному та економічному сенсі та свободу виконання договору як інститут ринкової економіки. Наступним етапом опрацювання теми є розгляд поняття досконалого контракту, обмеженої раціональності та неможливості укладання досконалого контракту, в тому числі через асиметрію інформації та різні види опортуністичної поведінки контрагентів. Також слід зупинитися на феномені несприятливого відбору та методах його запобігання (подача сигналу та «просіювання»). Проблему взаємин принципала і агента слід розглядати через аналіз умов виникнення морального ризику та методів запобігання йому (контроль над агентом, стимулюючі контракти, внесення застав та об'єднання власності). Необхідно уважно дослідити феномен вимагання як вид опортуністичної поведінки, умови його виникнення і способи запобігання. Пояснити дану концепцію через поняття різних видів специфічності ресурсів, а також квазі-ренти та способів її привласнення. Логічним завершенням вивчення зазначеної теми є висвітлення питань про фактори, що впливають на вибір типу контракту (класичний, неокласичний і відносницький); різницю між інформацією, що піддається спостереженню, та інформацією, що піддається перевірці, та судові вирішення спорів при класичному і неокласичному контрактах. Необхідно вільно володіти питаннями альтернативних дискретних структур управління

операціями (ринок, гібридні форми та ієрархія), самовиконуваного контракту та концепції "заручника".

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:

дати визначення ключовим поняттям,

опрацювати розділ 16 підручника Чухна А.А. «Інституціонально-інформаційна економіка» за методом таблиці «Знаю – Хочу дізнатись – Узнав» (ЗХУ);

відповісти на контрольні питання.

Перед читанням лекції накресліть маркувальну таблицю. У ній три колонки: що Ви знаєте, про що Ви хочете дізнатися, про що Ви дізналися (табл. 4). У кожному з колонок необхідно рознести отриману в ході читання інформацію.

Таблиця 4. «Знаю – Хочу дізнатись – Узнав» (ЗХУ)

«З» Знаю 1. Поняття та структуру контракту в юридичному сенсі 2. 3. 4.	«Х» Хочу дізнатись 1. Як запобігти невиконанню контракту 2. 3. 4.	«У» Узнав 1. Механізми захисту від опортуністичної поведінки 2. 3. 4.
Категорія інформації А. Регресія Б. В. Г. Д.	Джерела інформації * Лекції * підручники з економіки * * *	

Особлива вимога - записувати відомості, поняття чи факти слід тільки своїми словами, не цитуючи текст, з яким працювали.

Окреслимо основні правила роботи з прийомом "ЗХУ":

згадайте, що вам відомо по досліджуваному питанню, запишіть ці відомості в першій графі таблиці;

перерахуйте джерела інформації;

спробуйте систематизувати наявні відомості до роботи з текстом лекції, виділіть категорії інформації;

поставте питання з відповідної теми лекції до її вивчення;

ознайомтеся з текстом лекції;

дайте відповідь на питання, які самі поставили, запишіть свої відповіді у третю графу таблиці;

подивіться, чи не можна розширити список категорії інформації, включіть в нього нові категорії;

попрацюйте з третьою частиною таблиці. Створіть нову таблицю, в ній стільки граф, скільки категорій інформації ви виділили. Заповніть її.

Питання для самоконтролю

1. Які вимоги пред'являються до повного контракту? Чому реальні контракти завжди будуть неповними?
2. Що таке обмежена раціональність людини?
3. Що таке асиметрія інформації? Які види асиметрії інформації вам відомі?
4. Поясніть механізм несприятливого відбору на прикладі конкретного ринку (страхування, уживаних автомобілів).
5. Чим стратегія сигналізування відрізняється від стратегії просіювання?
6. Що таке сигнал? Чому дієвість сигналу залежить від величини вкладених у нього коштів?
7. Які способи запобігання морального ризику вам відомі?

8. З чого складаються витрати, що виникають у відносинах принципала і агента?
9. Як називається той дохід, який є метою вимагання? Які способи експропріації цього доходу вам відомі?
10. Який ресурс називається «специфічним», і які види специфічності ресурсу вам відомі?
11. Що таке фундаментальна трансформація?
12. Які фактори впливають на вибір типу контракту?
13. За рахунок чого неокласичний контракт більш гнучкий, ніж контракт класичний?
14. Який спосіб організації правочину застосовується, відповідно, при класичному, неокласичному та відносницькому контракті?

Форма контролю самостійної роботи за темою – перевірка таблиці «ЗХУ», питання теми виносяться на модульний контроль.

Базовий підручник – [7], розділ 16.
Додаткова література – [2, 14].

2.5. Тема 5. Фірма як ринковий агент, домогосподарство

Питання теми:

1. Еволюція підходів до дослідження економічної поведінки фірми
2. Фірма як інституціональна угода
3. Альтернативні форми економічних організацій
4. Домашнє господарство як організація
5. Типи домашніх господарств

Ключові поняття: проблема «принципал-агент», змагання агентів, участь в результатах діяльності, фірма як

коаліція агентів, унітарна структура, холдингова структура, мультидивізіональна структура, змішана структура, фірма А, фірма J, фірма К, фірма П.

Мета та завдання самостійного вивчення теми: студентам необхідно знати різні підходи до аналізу фірми: неокласичну теорію фірми, контрактні теорії, підхід до фірми як до ядра контрактів з точки зору теорії прав власності. Важливо розуміти роль специфічності активів у формуванні фірми (підхід О. Уільямсона). Необхідно володіти інформацією про різні типи організації діяльності: індивідуальне підприємництво, партнерство, відкриті і закриті корпорації, товариства, засновані на взаємності, неприбуткові організації.

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:
опрацювати рекомендовану літературу та законспектувати основні тези;
дати визначення ключовим поняттям,
виконати навчальні завдання;
відповісти на контрольні питання.

Навчальні завдання

1. Складіть алгоритм вибору форми ділового підприємства:

визначте фактори, що впливають на вибір;
ранжуйте їх і відобразіть схематично;
визначте логічні зв'язки «якщо-то-інакше» або «так-ні»;
складіть результуючий блок (кінцеві варіанти вибору форми ділового підприємств).

2. Заповніть таблицю 5:

Таблиця 5. Порівняння фірм К, А, J, П-типу

Критерій порівняння	Фірма К	Фірма А	Фірма J	Фірма П
Цільова функція				
Структура власності				
Принципал				
Ступень жорсткості бюджетного обмеження				
Характеристика зовнішнього середовища				
Спосіб розв'язання проблеми принципала і агента				
Фактори, що визначають структуру господарських зв'язків				
Відносини з державою				
Політика зайнятості				
Політика заробітної плати				
Координація діяльності робітників				
Форма профспілки				
Функції профспілки				

3. Заповніть таблицю 6:

Таблиця 6. Домогосподарства в економічних системах

Критерій порівняння	Домашнє господарство		
	Ринкового типу	В командній економіці	Перехідного типу
Цільова функція			
Ресурси			
Ступень жорсткості бюджетного обмеження			
Роль накопичень і їх розмір			
Економічна доцільність об'єднання ресурсів			
Оптимальний розмір			
Внутрішня структура			
Відносини до держави			
Найважливіша сфера соціальної політики			

Питання для самоконтролю

1. Що таке фірма? Наведіть приклади фірм.
2. Чим можна пояснити надзвичайне різноманіття форм і розмірів фірм? Чому одні фірми ростуть швидко, а інші повільно? Чому все суспільство не перетворюється на одну величезну фірму?
3. Перерахуйте основні типи ділових підприємств. У чому їх переваги і недоліки?
4. В якій мірі мета фірми полягає в максимізації прибутку? Чи завжди фірма повинна прагнути до максимального прибутку, а не до поліпшення соціальних умов?
5. "Менеджери фірми, як правило, не знають граничних витрат. В такому випадку немає сенсу говорити про закон оптимального виробництва при рівності граничного доходу граничним витратам". Чи так це?

Форма контролю самостійної роботи за темою – перевірка виконання навчальних завдань, питання теми виносяться на практичне заняття 3 та модульний контроль.

Базовий підручник – [7], розділ 17.

Додаткова література – [5, 22, 25, 34].

2.6. Тема 6. Роль держави в ринковій економіці

Питання теми:

1. Основні теоретичні підходи до визначення природи держави. «Кордони» держави
2. Функції і «провали» держави
3. Теорії виникнення держави. Модель держави Норта.
4. Типи держав. Емпіричні методи оцінки характеру держави
5. Держава як організація. Проблема рентоорієнтованої поведінки

Ключові поняття: інституційна природа держави, функції держави, провали держави, колективні дії, «Status quo», соціальний контракт, система покарання (механізми примусу), парадокс підлеглого, контрактна держава, експлуататорська держава, правова держава, виробляюча держава, гастролюючий бандит, осілий (стаціонарний) бандит.

Мета та завдання самостійного вивчення теми: студентам необхідно розуміти сутність інституційних підходів до розуміння феномену держави: нову теорію держави, контрактні теорії, теорію суспільного договору Руссо, неокласичну теорію держави Норта, експлуататорські теорії держави, модель стаціонарного бандита М. Олсона.

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:
опрацювати рекомендовану літературу та законспектувати основні тези;
дати визначення ключовим поняттям;
відповісти на контрольні питання.

При вивченні матеріалу теми використовуйте зведену таблицю «Плюс, мінус, цікаво». Нова інформація заноситься в таблицю, по ходу читання лекції заповнюються відповідні графи.

У графі «Плюс» відзначаються ті ключові слова або фрази з тексту, які є найбільш важливими, суттєвими.

У графі «Мінус» описуються ті ознаки досліджуваного предмета, об'єкта чи явища, які свідчать про його негативні боки.

У графі «Цікаво» виділяються ті факти, теоретичні положення, які для них є цікавими, несподіваними.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення «держави». Поясніть інституційну сутність держави. Виходячи з визначення, перерахуйте основні функції держави.
2. Що таке «status quo» і яка роль держави в його встановленні?
3. Поясніть, чому прийняття одних законів призводить до конфлікту між громадянами і державою, а інших - ні? Що таке екстернальні ситуації?
4. Який зв'язок між державою, інститутами та економічною системою?
5. Хто такі потенційні порушники і яка проблема виникає в зв'язку з їх поведінкою?
6. Яка роль системи покарання у функціонуванні інститутів? Що таке покарання ex ante та ex post? Які проблеми виникають у зв'язку із застосуванням покарання?
7. Розкрийте проблему «принципал-агент».
8. Яку ситуацію Дж.Б'юкенен назвав «парадоксом підкорення»?
9. Що таке контрактна і експлуататорська природа держави?
10. Поясніть, що розумів Дж. Б'юкенен під державою, що захищає, і державою, що виробляє?
11. Чи виправдовує теорія «осілого бандита», запропонована М. Олсоном, дії окремих осіб з монополізації грабежів і крадіжок на певній території?

Форма контролю самостійної роботи за темою – перевірка зведеної таблиці «Плюс, мінус, цікаво», питання теми виносяться на модульний контроль.

Базовий підручник – [2], глави 5,6.

Додаткова література – [1, 9, 14, 16, 19].

2.7. Тема 7. Особливості функціонування ринку праці

Питання теми:

1. Поняття ринку праці, його межі та інституційне середовище
2. Первинні і вторинні ринки трудових ресурсів. Особливості і функції внутрішньо-фірмового ринку праці
3. Аналіз та прогнозування, динаміка, гнучкість і жорсткість ринку праці
4. Основні моделі ринку праці. Дискримінація на ринку праці
5. Особливості становлення і функціонування ринку трудових ресурсів в перехідній економіці

Ключові поняття: інституціональні фактори функціонування ринку праці, інституціональна структура ринку праці, інституціональні моделі розподілу робочої сили безробіття, соціальна захищеність, неконкурентоспроможні верстви населення, сфера зайнятості, соціально-економічні відносини. довготривале безробіття, готовність до працевлаштування.

Мета та завдання самостійного вивчення теми:

метою вивчення даної теми є формування комплексного уявлення про ринок праці, його сутність і основні форми його прояву, механізм його функціонування, інституційну структуру ринку трудових ресурсів, фактори попиту та пропозиції на робочу силу, цілі, інтереси та потреби суб'єктів на ринку праці. студенти повинні розуміти особливості вітчизняної моделі ринку праці, вміти прогнозувати його розвиток.

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:
опрацювати рекомендовану літературу та скласти двочастний щоденник;

дати визначення ключовим поняттям;
відповісти на контрольні питання.

При роботі над матеріалом лекції пропонується скласти «Двочастний щоденник». Для цього перед початком роботи з текстом необхідно накреслити таблицю з двох колонок. Перша колонка заповнюється по ходу читання тексту (виписуються нові поняття, з якими зустрілися в процесі читання), а друга - в процесі аналізу прочитаного (ставляться питальні слова і складаються питання до понять). При цьому можна використовувати «тонкі» та «товсті» питання. Товсте питання вимагає розгорнутої, ґрунтовної відповіді, а тонке - короткої, однозначної.

Питання для самоконтролю

1. Що таке кон'юнктура ринку праці і які форми її виявлення?
2. Які поза конкурентні фактори впливають на тенденції динаміки ринку праці?
3. Опишіть механізм досягнення рівноваги на внутрішньому та зовнішньому ринку праці.
4. В чому різниця в розумінні ринку праці в широкому та вузькому сенсі?
5. Які характеристики використовуються для опису моделей ринку праці різних країн?
6. В чому проявляється специфіка соціально-трудоких відносин в Україні?
7. Які негативні фактори перешкоджають розвитку вітчизняного ринку праці?

Форма контролю самостійної роботи за темою – перевірка двочастного щоденника, питання теми виносяться на модульний контроль.

Базовий підручник – [4], розділ 6.

Додаткова література – [17, 23, 33].

2.8. Тема 8. Фінансові ринки: інститути та інструменти

Питання теми:

1. Поняття та призначення фінансового ринку
2. Структура та інфраструктура фінансового ринку
3. Види товарів на фінансовому ринку
 - 3.1. Гроші як особливий вид товару
 - 3.2. Інвестування та цінні папери. Види цінних паперів
4. Державне регулювання фінансового ринку

Ключові поняття: ринок грошей; ринок фінансових послуг; кредитний ринок; ринок цінних паперів; акція; проста акція; привілейована акція; облігація; казначейський вексель; депозитний сертифікат; інвестиційний сертифікат; комерційні папери; емітент; інвестор; фінансовий посередник; фондова біржа; інвестиційний фонд; первинний ринок цінних паперів; вторинний ринок цінних паперів; біржовий обіг цінних паперів; позабіржовий обіг цінних паперів.

Мета та завдання самостійного вивчення теми:

в результаті опанування теми студенти мають розуміти призначення фінансового ринку й економічні передумови його функціонування; розрізняти і характеризувати поведінку суб'єктів фінансового ринку; знати його структуру, до якої входять ринки грошей, кредитних

ресурсів, цінних паперів, фінансових послуг. Важливо також визначати основні тенденції формування і розвитку фінансового ринку в Україні.

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:

опрацювати рекомендовану літературу та скласти 4-5 сінквейнів до ключових слів;

дати визначення ключовим поняттям;

відповісти на контрольні питання.

Після вивчення теми пропонується скласти сінквейн. Слово сінквейн походить від французького слова, що означає п'ять. Таким чином, сінквейн - це вірш, що складається з п'яти рядків. Перший рядок - тема сінквейна, містить в собі одне слово (зазвичай іменник або займенник), яке позначає об'єкт або предмет, про який піде мова. Другий рядок - два слова (найчастіше прикметники або прийменники), вони дають опис ознак і властивостей обраного в сінквейні предмету чи об'єкту. Третій рядок утворюють три дієслова або дієприслівники, що описують характерні дії об'єкта. Четвертий рядок - фраза з чотирьох слів, що виражає особисте ставлення автора сінквейну до описуваного предмету або об'єкту. П'ятий рядок - одне слово-резюме, що характеризує суть предмета чи об'єкта. Чітке дотримання правил написання сінквейна не обов'язково. Наприклад, для поліпшення тексту в четвертому рядку можна використовувати три або п'ять слів, а в п'ятому рядку - два слова. Можливі варіанти використання інших частин мови. Приклад сінквейну:

Фінансова бульбашка

Неадекватна Руйнівна

Переоцінюється Спекулюється Схлопується

Невизначеність істинної вартості

Теорія більшого дурня

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність фінансового ринку і його роль в мобілізації і розподілі фінансових ресурсів?
2. Охарактеризуйте класифікацію фінансових ринків.
3. Які ви знаєте цінні папери ? Дайте їм характеристику.
4. Охарактеризуйте сучасний стан і перспективи розвитку фінансового ринку в Україні.
5. Дайте характеристику змісту і складу інфраструктури фінансового ринку.
6. Охарактеризуйте природу і роль фінансових інститутів в економіці.
7. Що ви знаєте про ризик і ціну капіталу?
8. Які ви знаєте фінансові інструменти грошового ринку як складової фінансового ринку?
9. Розкрийте зміст ринку капіталів (фондового ринку).
10. Розкрийте сутність, основи організації і діяльності фондової біржі.
11. Чим зумовлена необхідність державного регулювання ринку цінних паперів і якими методами воно здійснюється в Україні?

Форма контролю самостійної роботи за темою – перевірка сінквейнів, питання теми виносяться на модульний контроль.

Базовий підручник – [6], тема 13.

Додаткова література - [13, 20, 30].

2.9. Тема 9. Ринки та ринкова влада

Питання теми:

1. Підходи до визначення меж галузевого ринку, оцінка рівня концентрації на ньому
2. Феномен диференціації продукту
3. Бар'єри входу та виходу з ринку. Показники статистики входу-виходу
4. Ринкова влада фірми: поняття, показники, джерела, форми прояву
5. Поглинання та злиття фірм

Ключові поняття: теорія організації галузевих ринків, бар'єри входу та виходу, вертикальна та горизонтальна диференціація продукту, вертикальна інтеграція, вертикальні обмеження, домінуючий стан, природна інтеграція, індекс Лернера, індекс Херфиндаля-Хіршмана, капіталоінтенсивна фірма/галузь, конкурентна стратегія, конкурентне оточення, конкурентна перевага, коефіцієнт концентрації, коефіцієнт Тобіна, віддача та втрати від масштабу, злиття, поглинання, ринкова влада, ринкова доля, ринкова концентрація, синергетичний ефект.

Мета та завдання самостійного вивчення теми:

ознайомлення з матеріалом теми передбачає першочергове усвідомлення значення та сутності теорії організації галузевих ринків, власне концепції галузевого ринку. Наступним етапом опрацювання теми є розгляд поняття диференціації товару. Особливо слід зупинитися на феномені ринкової влади фірми та шляхах її формування.

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:

опрацювати рекомендовану літературу;
дати визначення ключовим поняттям;
відповісти на контрольні питання;
скласти статтю для Wikipedia на тему «Ринкова влада (market power)».

Питання для самоконтролю

1. Що представляє собою галузевий ринок? Які підходи до визначення його меж?
2. Як визначаються межі галузевого ринку в роботах Дж. Робінсон?
3. В чому сутність і які показники концентрації продавців на ринку?
4. Сформулюйте недоліки та переваги індексу Херфиндаля-Хіршмана (ННІ).
5. Назвіть форми диференціації товару.
6. Як Д.Бейн визначав бар'єри входу на галузевий ринок?
7. В чому різниця між стратегічними та нестратегічними бар'єрами?
8. Що розуміють під бар'єрами виходу з ринку?
9. Які показники можна використовувати для оцінки динаміки ринку?

Форма контролю самостійної роботи за темою – перевірка статті для Wikipedia, задач, питання теми виносяться на модульний контроль.

Базовий підручник – [5].

Додаткова література – [8, 21, 29, 31].

2.10. Тема 10. Монополія та втрати суспільства. Антимонопольна політика

Питання теми:

1. Монополія на галузевому ринку. Особливості ринку природної монополії. Стратегії змови на ринку – картель.
2. Галузеві лідери. Поведінка домінуючої фірми з конкурентним оточенням
3. Цінова дискримінація як економічне явище. Три ступеня цінової дискримінації
4. Підходи до оцінки неспроможності галузевого ринку
5. Державна політика у відношенні до монопольних структур, злиття та поглинання, угод про фіксування цін та цінової дискримінації

Ключові поняття:

природна монополія, лімітуюче ціноутворення, «мертвий вантаж» монополії, мовчазна змова, монополістична діяльність, монополія, олігополія, недобросовісна конкуренція, некооперативна стратегічна поведінка, ступень цінової дискримінації, спроможний та неспроможний ринок, обмеження норми прибутковості, регулювання, результативність ринку, X-ефективність та X-неефективність, цінова дискримінація, ефект Аверча-Джонсона.

Мета та завдання самостійного вивчення теми:

Проблему втрат суспільства від монополії слід розглядати через аналіз її сутності, ступеня і форм прояву. Необхідно уважно дослідити феномен домінуючої фірми. Пояснити концепцію цінової дискримінації трьох ступенів. Завершенням вивчення зазначеної теми є висвітлення питань про державну антимонопольну політику, її мету, напрями та інструменти.

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:
опрацювати рекомендовану літературу;
дати визначення ключовим поняттям;
розв'язати задачі;
відповісти на контрольні питання.

Задачі

1. Виробництво столів в місті монополізовано компанією "Іванов і сини". Яку ціну призначає компанія, якщо її загальні витрати по виробництву столів $TC = 10Q$, де Q - обсяг випуску, тис. шт., а еластичність попиту за ціною на столи дорівнює 5?

2. На ринку алмазів діє найбільша фірма «де Бірс» і кілька дрібних агентів. «Де Бірс» дозволила іншим фірмам продавати будь-яку кількість алмазів за існуючою ринковою ціною. Попит на алмази описується рівнянням $P=100-2Q$, де P - ціна алмаза вагою в один карат; Q - кількість алмазів, тис. шт. Інші фірми можуть поставити на ринок наступну кількість алмазів: $Q = 0,5 P$. Яку кількість алмазів поставить на ринок «Де Бірс», якщо її граничні витрати дорівнюють 20 доларам? Яка буде ціна алмаза вагою в один карат? Яка кількість алмазів буде продано на світовому ринку?

3. Дослідження ринку сірників, що знаходиться в умовах дуополії, встановило, що функції реагування кожної фірми-виробника сірників мають такий вигляд: $Y_1 = 100 - 2Y_2$, $Y_2 = 100 - 2Y_1$, де Y_1 і Y_2 характеризують обсяги виробництва відповідно першої та другої фірм. Зобразіть функції реагування графічно і обчисліть пропорції розділу ринку між ними.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть причини виникнення монополії.
2. Визначте принципові характеристики монопольної структури ринку.
3. В чому різниця між класичною та природною монополією?
4. Приведіть приклади компаній-галузевих лідерів. На чому засноване їх положення лідерів?
5. Охарактеризуйте стратегію поведінки фірми в моделі Курно.
6. Якою є мета цінової дискримінації? Її основні форми?
7. Приведіть приклади позитивної та негативної дії цінової дискримінації на стан економіки.
8. Сформулюйте умови, що є необхідними для використання дискримінаційного ціноутворення.
9. Назвіть мету державної конкурентної політики.

Форма контролю самостійної роботи за темою – рішення задач, питання теми виносяться на модульний контроль.

Базовий підручник – [5].

Додаткова література [8, 21, 24, 31, 34].

2.11. Тема 11. Перехідна та нелегальна економіка

Питання теми:

1. Перехідна економіка: сутність, закономірності, етапи
2. Економічна політика держави в перехідний період. Становлення підприємництва в перехідній економіці
3. Позалегальний сектор економіки: поняття і структура
4. Інституційні причини тіньової економіки
5. Методи кількісного аналізу тіньової економіки
6. Наслідки існування тіньової економіки

Ключові поняття: перехідна економіка, первісне нагромадження капіталу, трансформаційний економічний спад, критерії завершеності перетворень в перехідній економіці, критерії ефективності перетворень в перехідній економіці, стихійна (спонтанна) приватизація, ваучерна приватизація, грошова приватизація, олігархічний характер приватизації, тіньова економіка, офіційна економіка, прихована економіка, фіктивна економіка, «білі», «сірі», «чорні» ринки, неформальна економіка, економіка виживання, «людина, що пристосовується» («*homo adaptans*»), інституціоналізація тіньового сектора, тіньова «парадержавна», теорії прав власності на основі групових інтересів, «кумовський» капіталізм (сlopy capitalism).

Мета та завдання самостійного вивчення теми:

Необхідно комплексно уявляти основні чинники, що визначають підривання ринкової економіки, основи створення нової економічної системи, нейтральних і неупереджених інститутів, інституціональні компоненти економічного зростання в Україні, формування підприємницького інституціонального середовища в Україні. Володіти інформацією про класифікації видів тіньової економіки, методи вимірювання тіньового сектора економіки (метод Ф. Шнайдера) і проблеми, пов'язані з отриманням даних. Розуміти проблему боротьби з тіньовим сектором економіки.

Методичні рекомендації по вивченню теми.

Для успішного освоєння теми студенту необхідно:
опрацювати рекомендовану літературу та попрацювати зі схемою «Фішбоун»;
дати визначення ключовим поняттям;
відповісти на контрольні питання.

У процесі читання лекції попрацюйте зі схемою «Фішбоун», що в перекладі означає «риб'ячий скелет». В «голові» цього скелета позначте проблему, яка розглядається в лекції, на самому скелеті - верхні і нижні кісточки. На верхніх відзначайте фактори, причини виникнення досліджуваної проблеми. На нижніх кісточках по ходу читання випишуйте характеристики, факти, що підтверджують наявність сформульованих причин. Записи повинні бути короткими. Процедура складання схеми: на широкому листі паперу провести горизонтальну стрілку через середину листа; дати назву головній стрілці - це головна (хребтова) кістка схеми. Від головної кістки треба намалювати додаткові «кісточки» під кутом 45, кожна з них присвячена одній проблемі або групі проблем. Далі необхідно підписати кожну з «кісточок»; додати додаткові «кісточки». Ідеально, якщо різні частини проблеми були б розташовані так, що найважливіша знаходилась в голові риби (рис. 2).

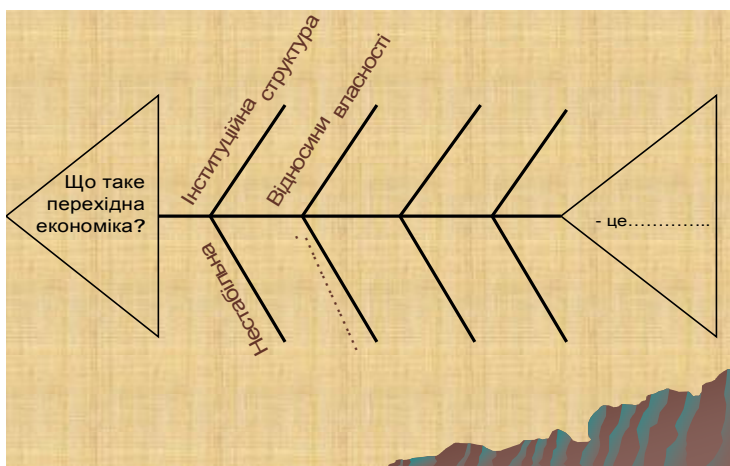

Рис. 2. Макет «Фішбоун» на тему «Перехідна економіка»

Необхідно скласти, як мінімум дві «Фішбоун» - на теми «Перехідна економіка» та «Нелегальна економіка».

Завдання

Порівняйте процедуру здійснення однотипової угоди у трьох різних режимах (у формі табл. 7).

Таблиця 7. Порівняльна характеристика режимів здійснення угоди

Характеристика трансакції	Легальна	Неофіційна	Кримінальна
Характер довіри			
Вірогідність опортунізму			
Санкції за опортунізм			
Процедура розв'язання конфлікту			
Період, на який укладається угода			
Форма розрахунків			

Питання для самоконтролю

1. Що таке трансформаційний спад як феномен перехідної економіки?
2. Які конкретні форми первісного нагромадження капіталу в сучасних умовах?
3. Перерахуйте критерії завершеності перехідного періоду.
4. Якими є критерії ефективності трансформаційних перетворень?
5. З усіх перехідних економік які і чому, на ваш погляд, є найбільш успішними?
6. Які види тіньової економіки розглядає Е. Файг у своїй класифікації?
7. Дайте визначення «тіньової економіки», яке, на Ваш погляд, є найбільш повним.

8. Що таке «білі», «сірі», «чорні» ринки? Яким типам економіки властиві ці явища?
9. Що таке неформальна економіка? Які відмінності неформальної економіки від тіньової? Які ще назви отримала неформальна економіка?
10. Чи піддається вимірюванню тіньовий сектор економіки? Які методи для цього використовуються?
11. Які країни «лідують» за масштабами тіньового сектору економіки? Який обсяг цього сектора в Україні?
12. Що таке інституціоналізація тіньового сектора? Чому цей процес вважається негативним для розвитку суспільства і, зокрема, економіки?
13. Які інституційні причини сприяли розширенню тіньового сектора в Україні на початку 1990-х рр.?
14. Як пов'язане зростання витрат легальної діяльності з розвитком тіньової економіки?

Форма контролю самостійної роботи за темою – перевірка схем «Фішбоун», питання теми виносяться на модульний контроль.

Базові підручники – [7], розділи 9,10; [1], тема 6.

Додаткова література – [11, 15, 18, 28].

3. Методичні рекомендації до написання есе

Есе від французького "essai", англ. "essay", "assay" - спроба, проба, нарис; від латинського "exagium" - зважування. Творцем жанру есе вважається Монтень ("Досліди", 1580 р.). Це прозовий твір - міркування невеликого обсягу з вільною композицією. Жанр критики і публіцистики, вільне трактування будь-якої проблеми. Есе виражає індивідуальні враження та міркування з конкретного приводу чи питання і явно не претендує на визначальне або вичерпне трактування предмета. Як правило, есе передбачає нове, суб'єктивно забарвлене слово про що-небудь і може мати філософський, історико-біографічний, публіцистичний, літературно-критичний, науково-популярний, белетристичний характер.

Есе студента - це самостійна письмова робота на тему, запроповану викладачем (тема може бути запропонована і студентом, але обов'язково повинна бути узгоджена з викладачем). Мета есе полягає у розвитку навичок самостійного творчого мислення та письмового викладу власних думок. Есе повинно містити: чіткий виклад суті поставленої проблеми, включати самостійно проведений аналіз цієї проблеми з використанням концепцій та аналітичного інструментарію, що розглядається в рамках дисципліни, висновки, узагальнюючі авторську позицію з поставленої проблеми. В деяких випадках це може бути аналіз наявних статистичних даних з досліджуваної проблеми, аналіз матеріалів із засобів масової інформації та використанням досліджуваних моделей, докладний розбір запропонованого завдання з розгорнутими думками, підбір і детальний аналіз прикладів, що ілюструють проблему тощо.

Тема есе не повинна ініціювати виклад лише визначень понять, її мета - спонукати до роздумів. Тема есе повинна містити в собі питання, проблему, мотивувати на роздуми.

Рекомендовані теми есе з курсу.

1. Загальна характеристика інституційної структури ринкової економіки.
2. Загальна характеристика інституційної структури командно-адміністративної економіки.
3. Трансакційні витрати і способи їх економії.
4. Партнерство як форма ділового підприємства.
5. «Трагедія загальнодоступної власності» та способи її запобігання.
6. Специфічні інвестиції і пошук гарантій від здириництва.
7. Несприятливий відбір на ринку та способи його запобігання.
8. Механізм репутації та його роль у захисті контрактів.
9. Проблеми специфікації прав власності в сучасній Україні: інституційно-економічний аналіз.
10. Рентоорієнтована поведінка та її роль у зміні інституціональної структури української економіки.
11. Вимагання як вид опортуністичної поведінки і способи запобігання йому.
12. Механізм репутації та його роль у захисті контракту.
13. Способи захисту контракту в Україні.
14. Теорії виникнення прав власності та їх придатність для пояснення зміни прав власності в Україні.
15. Раціональність та її обмеженість.
16. Економічні агенти та їхні інтереси.
17. Поняття і роль економічної культури.
18. Критерії класифікації трансакційних витрат.
19. Динаміка трансакційних витрат.

20. Моделі акціонерного управління в контексті національних особливостей.
21. Індекс економічної свободи для України в порівнянні з іншими країнами.
22. Фірма і трансакційні витрати: пояснює Рональд Коуз.
23. Фірма та трансакційні витрати: пояснює Олівер Вільямсон.
24. Фірма та контракт. Як уберегтися від опортуністичної поведінки менеджера.
25. Специфіка проблем в контрактних відносинах.
26. Постконтрактний опортунізм і як з ним боротися.
27. Права власності: проблеми гарантій і відповідальності.
28. Контрактна та експлуататорська держава: порівняльний аналіз.
29. Феномен "держави": пояснює Д.Норт.
30. Коли і чому економіка стає позалегальною: інституційний аналіз.

Побудова есе - це відповідь на питання чи розкриття теми, яке засноване на класичній системі доказів.

Структура есе:

Титульний лист (заповнюється за єдиною формою, див. додаток);

Вступ - суть і обґрунтування вибору даної теми, складається з ряду компонентів, пов'язаних логічно і стилістично. На цьому етапі дуже важливо правильно сформулювати питання, на яке ви збираєтеся знайти відповідь в ході свого дослідження. При роботі над вступом можуть допомогти відповіді на наступні питання: «Чи треба давати визначення термінам, що пролунали в темі есе?», «Чому тема, яку я розкриваю, є важливою в даний момент?», «Які поняття будуть залучені в мої міркування по темі?», «Чи можу я розділити тему на декілька більш дрібних підтем? ».

Основна частина - теоретичні основи обраної проблеми й виклад основного питання. Ця частина передбачає розвиток аргументації та аналізу, а також обґрунтування їх, виходячи з наявних даних, інших аргументів і позицій з цього питання. В цьому полягає основний зміст есе і це являє собою головну трудність. Тому важливе значення мають підзаголовки, на основі яких здійснюється структурування аргументації; саме тут необхідно обґрунтувати (логічно, використовуючи дані або строгі міркування) пропоновану аргументацію / аналіз. Там, де це необхідно, як аналітичний інструмент можна використовувати графіки, діаграми і таблиці. В залежності від поставленого питання аналіз проводиться на основі наступних категорій: причина - наслідок, загальне - особливе, форма - зміст, частина - ціле, сталість - мінливість. В процесі побудови есе необхідно пам'ятати, що один параграф повинен містити тільки одне твердження і відповідний доказ, підкріплений графічним і ілюстративним матеріалом. Добре перевірений (і для більшості - конче необхідний) спосіб побудови будь-якого есе - використання підзаголовків для позначення ключових моментів аргументованого викладу: це допомагає подивитися на те, що передбачається зробити (і відповісти на питання, чи хороший задум). Такий підхід допоможе слідувати точно визначеної мети в даному дослідженні. Ефективне використання підзаголовків - не тільки позначення основних пунктів, які необхідно висвітлити. Їх послідовність може також свідчити про наявність або відсутність логічності у висвітленні теми.

Висновок - узагальнення й аргументовані висновки по темі із зазначенням області її застосування тощо. Підсумовує есе або ще раз вносить пояснення, підкріплює сенс і значення викладеного в основній частині. Методи, рекомендовані для складання висновку: повторення,

ілюстрація, цитата, вражаюче твердження. Висновок може містити такий дуже важливий, що додатковий елемент, як вказівка на застосування (імплікацію) дослідження, не виключаючи взаємозв'язку з іншими проблемами.

На останок необхідно навести список використаних джерел, згідно загальних вимог та правил складання.

Структура апарату доказів, необхідних для написання есе. Доказ - це сукупність логічних прийомів обґрунтування істинності якого-небудь судження за допомогою інших істинних і пов'язаних з ним суджень. Воно пов'язане з переконанням, але не тотожне йому: аргументація чи доказ повинні ґрунтуватися на даних науки та суспільно-історичної практики, переконання ж можуть бути засновані на забобонах, непоінформованості людей в питаннях економіки і політики, видимості доказовості. Іншими словами, доказ або аргументація - це міркування, що використовує факти, істинні судження, наукові дані і переконує нас в істинності того, про що йде мова.

Структура будь-якого доказу включає в себе три складові: теза, аргументи та висновки або оціночні судження.

Теза - це положення (судження), яке потрібно довести. Аргументи - це категорії, якими користуються при доказі істинності тези. Висновок - це думка, заснована на аналізі фактів. Оціночні судження - це думки, засновані на наших переконаннях, віруваннях або поглядах.

Аргументи зазвичай діляться на наступні групи:

Засвідчені факти - фактичний матеріал (або статистичні дані). Факти - це живильна середина для з'ясування тенденцій, а на їх підставі - законів в різних областях знань, тому ми часто ілюструємо дію законів на основі фактичних даних.

Визначення в процесі аргументації використовуються як опис понять, пов'язаних з тезою.

Закони науки і раніше доведені теореми теж можуть використовуватися як аргументи докази.

Види зв'язків у доказі. Для того щоб розташувати тези й аргументи в логічній послідовності, необхідно знати способи їх взаємозв'язку. Зв'язок передбачає взаємодію тези і аргументу і може бути прямим, непрямим і розділовим. Прямий доказ - доказ, при якому істинність тези безпосередньо обґрунтовується аргументом. Наприклад: ми не повинні йти на заняття, так як сьогодні неділя. Метод прямого доказу можна застосовувати, використовуючи техніку індукції, дедукції, аналогії і причинно-наслідкових зв'язків.

Індукція - процес, в результаті якого ми приходимо до висновків, що базуються на фактах. Ми рухаємося в своїх міркуваннях від часткового до загального, від припущення до твердження. Загальне правило індукції свідчить: чим більше фактів, тим переконливіше аргументація.

Дедукція - процес міркування від загального до часткового, в якому висновок зазвичай будується з опорою на дві передумови, одна з яких носить більш загальний характер. Наприклад, всі люди, що ставлять перед собою ясні цілі та зберігають присутність духу під час критичних ситуацій, є великими лідерами. За свідченням численних сучасників, такими якостями володів А. Лінкольн - один з найяскравіших лідерів в історії Америки.

Аналогія - спосіб міркувань, побудований на порівнянні. Аналогія передбачає, що якщо об'єкти А і Б схожі за кількома напрямками, то вони повинні мати однакові властивості. Необхідно пам'ятати про деякі особливості даного виду аргументації: напрями порівняння повинні стосуватися найбільш значних рис

двох порівнюваних об'єктів, інакше можна прийти до абсолютно абсурдного висновку.

Причинно-наслідкова аргументація - аргументація за допомогою пояснення причин того чи іншого явища (дуже часто явищ, що знаходяться у взаємозалежності).

Вимоги до фактичних даних і інших джерел. При написанні есе надзвичайно важливо те, як використовуються емпіричні дані та інші джерела (особливо якість читання). Всі (фактичні) дані співвідносяться з конкретним часом і місцем, тому перш, ніж їх використовувати, необхідно переконатися в тому, що вони відповідають необхідному для досліджень часу і місцю. Відповідна специфікація даних за часом і місцем - один із способів, яким можна запобігти надмірного узагальнення, результатом якого може, наприклад, стати припущення про те, що всі країни з деяких важливих аспектів однакові (якщо ви так вважаєте, тоді це має бути доведено, а не бути голослівним твердженням).

Завжди можна уникнути надмірного узагальнення, якщо пам'ятати, що в рамках есе дані, що використовуються, є ілюстративним матеріалом, а не заключним актом, тобто вони підтверджують аргументи і міркування і свідчать про те, що автор вміє використовувати дані належним чином. Не можна забувати також, що дані, що стосуються спірних питань, завжди піддаються сумніву. Від автора не чекають визначеної або остаточної відповіді. Необхідно зрозуміти сутність фактичного матеріалу, пов'язаного з цим питанням (відповідні індикатори; наскільки надійні дані для побудови таких індикаторів; до якого висновку можна прийти на підставі наявних даних та індикаторів щодо причин і наслідків), і продемонструвати це в есе. Не можна посилатися на роботи, які автор есе не читав сам.

Якість будь-якого есе залежить від трьох взаємопов'язаних складових, таких як:

вихідний матеріал, який буде використаний (конспекти прочитаної літератури, лекцій, записи результатів дискусій, власні міркування і накопичений досвід з даної проблеми);

якість обробки наявного вихідного матеріалу (його організація, аргументація і доводи);

аргументація (наскільки точно вона співвідноситься з піднятими в есе проблемами).

Процес написання есе можна розбити на кілька стадій: обмірковування - планування - написання - перевірка - правка.

Планування - визначення мети, основних ідей, джерел інформації, термінів закінчення і подання роботи.

Мета повинна визначати дії. Ідеї, як і цілі, можуть бути конкретними і загальними, більш абстрактними. Думки, почуття, погляди і уявлення можуть бути виражені у формі аналогій, асоціацій, припущень, міркувань, суджень, аргументів, доказів і т.д.

Аналогії - виявлення ідеї та створення уявлень, зв'язок елементів значень.

Асоціації - відображення взаємозв'язків предметів і явищ дійсності у формі закономірного зв'язку між нервово-психічними явищами (у відповідь на той чи інший словесний стимул видати «першу, що прийшла в голову» реакцію).

Припущення - твердження, не підтвержене жодними доказами.

Міркування - формулювання і доказ думок.

Аргументація - ряд пов'язаних між собою суджень, які висловлюються для того, щоб переконати читача (слухача) у вірності (істинності) тези, точки зору, позиції.

Судження - фраза або речення, для якого має сенс питання: істинно або хибно?

Доводи - обґрунтування того, що висновок вірний абсолютно або з якої-небудь часткою ймовірності. В якості доказів використовуються факти, посилання на авторитети, завідомо істинні судження (закони, аксіоми і т.п.), докази (прямі, непрямі, «від протилежного», «методом виключення») тощо.

Перелік, який вийде в результаті перерахування ідей, допоможе визначити, які з них потребують особливої аргументації.

Перегляд означає редагування тексту з орієнтацією на якість і ефективність. Якість тексту складається з чотирьох основних компонентів: ясності думки, чіткості, грамотності і коректності.

Думка - це зміст написаного. Необхідно чітко і ясно формулювати ідеї, які хочете висловити, в іншому випадку вам не вдасться донести ці ідеї та відомості до оточуючих.

Виразність - це доступність тексту для розуміння. Найлегше її можна досягти, користуючись логічно і послідовно ретельно обраними словами, фразами і взаємопов'язаними абзацами, що розкривають тему.

Грамотність відбиває дотримання норм граматики і правопису. Якщо в чомусь сумніваєтеся, загляньте в підручник, дізнайтесь в словнику або керівництві по стилістиці або дайте прочитати написане людині, чия манера писати вам подобається.

Коректність - це стиль написаного. Стиль визначається жанром, структурою роботи, цілями, які ставить перед собою пишучий, читачами, до яких він звертається.

Критерії оцінювання есе. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати – 10 (табл.8).

Таблиця 8. Критерії оцінювання есе.

Критерій	Вимоги до студента	Максимальна кількість балів
Знання та розуміння теоретичного матеріалу	<ul style="list-style-type: none"> - визначає поняття, що розглядаються чітко і повно, наводячи відповідні приклади; - поняття, що використовуються строго відповідають темі; - самостійність виконання роботи. 	2
Аналіз оцінка інформації	<ul style="list-style-type: none"> - грамотно застосовує категорії аналізу; - вміло використовує прийоми порівняння та узагальнення для аналізу взаємозв'язку понять і явищ; - здатний пояснити альтернативні погляди на дану проблему і прийти до збалансованого висновку; - діапазон використовуваного інформаційного простору (студент використовує велику кількість різних джерел інформації); - обгрунтовано інтерпретує текстову інформацію за допомогою графіків і діаграм; - дає особисту оцінку проблемі. 	4
Побудова суджень	<ul style="list-style-type: none"> - ясність і чіткість викладу; - логіка структурування доказів; - висунуті тези супроводжуються грамотною аргументацією; - наводяться різні точки зору та їх особиста оцінка; - загальна форма викладу отриманих результатів та їх інтерпретації відповідає жанру проблемної наукової статті. 	3
Оформлення роботи	<ul style="list-style-type: none"> - робота відповідає основним вимогам до оформлення та використання цитат; - дотримання лексичних, фразеологічних, граматичних і стилістичних норм української літературної мови; - оформлення тексту з повним дотриманням правил української орфографії і пунктуації; - відповідність формальним вимогам. 	1

4. Завдання до модулів

Завдання до модулів складаються з трьох частин. Перша представляє собою відкриті питання із складу «*Питань до самоконтролю*», що наведені для кожної теми. Друга частина модульного завдання – тести закритого, наведені нижче. Кожне тестове питання передбачає вибір однієї правильної відповіді. Третя частина контрольної модульної роботи – завдання чи задача із складу тих, що запропоновані в рамках вивчення тем №№ 2, 3, 5, 10.

4.1. Тестові завдання до модулю 1

I. Чи вірні наступні твердження?

1. Досліджувані блага припускають заборонно високі витрати вимірювання якості до споживання.
2. Рівень розвитку технології може впливати на рівень трансакційних витрат.
3. Ухиляння представляє собою різновид передконтрактного опортунізму.
4. Рівень трансформаційних витрат визначається виключно розвитком технології, а рівень трансакційних - виключно інституціональним середовищем.
5. Одне і те ж благо може бути в одній ситуації досвідченим, а в іншій - досліджуваним.
6. Досвідчені блага припускають заборонно високі витрати вимірювання якості до споживання.
7. «Вимагання» являє собою різновид передконтрактного опортунізму.
8. Якість довірчого блага може бути легко оцінено до покупки.
9. Витрати опортуністичної поведінки виникають тільки після укладення контракту.

10. Зростання трансакційних витрат неминуче тягне за собою зростання трансформаційних витрат.
11. Чи є повсякденна покупка сигарет в найближчому магазині відображенням повністю раціональної поведінки споживача.
12. Чи є ілюстрацією моделі неповної раціональності дії середнього студента при підготовці до іспиту.
13. Трансакційні витрати зменшуються в міру розвитку суспільства.
14. Чим сильніше розвинене в країні хабарництво, тим нижчі трансакційні витрати бізнесу.
15. Релігійна Реформація в Західній Європі XVI-XVII ст. (поява протестантизму) може бути витлумачена як мінімізація трансакційних витрат віруючих у їхніх взаєминах з Богом.
16. У Росії в даний час тиражування аудіо- та відеокасет відбувається переважно піратськими методами. Згідно концепції Д. Норта, це повинно гальмувати розвиток вітчизняного кінематографа і естради.
17. Позитивні екстерналії дорівнюють різниці між соціальними і приватними вигодами.
18. Переваги ринку прав на забруднення перед законодавчим встановленням стандартів з шкідливих викидів пов'язуються з тим, що такий ринок дозволяє скоротити забруднення насамперед тих джерел, у яких витрати по усуненню викидів є найменшими.
19. Теорема Коуза визнає необхідність коригувальних податків.
20. Опортуністична поведінка можлива тільки на конкурентному ринку.
21. Купуючи в булочній хліб, ви укладаєте неокласичний контракт.
22. Чи зводяться вигоди від кооперації до вигод від поділу праці та спеціалізації.

23. Якщо на лотерейний квиток падає виграш, то виникає позитивний зовнішній ефект.
24. Негативні зовнішні ефекти зменшують обсяг виробництва у порівнянні з ефективним.
25. Використання торгових марок сприяє скороченню трансакційних витрат на вимір.
26. Форми участі працівників в управлінні та самоврядуванні можуть застосовуватися лише на підприємствах, що перебувають у колективній власності.
27. Чим сильніше забруднюється навколишнє середовище, тим більш чітко згідно теореми Коуза повинні бути визначені межі прав власності.
28. Проблема кислотних дощів не може бути вирішена, якщо погано специфіковані міждержавні (міжнародні) права власності.
29. Метод «приховування інформації» або «кота в мішку» є прикладом опортуністичної поведінки.
30. Достовірна загроза є прикладом опортуністичної поведінки.

II. Вибрати єдину правильну відповідь

1. Об'єктом власності є:

- А) інтелектуальний продукт;
- Б) фізична особа;
- В) юридична особа;
- Г) держава.

2. У країні Апельсинія існують лише приватні компанії, які можуть виробляти товари і послуги будь-яким законним способом. У цій країні, швидше за все, економіка:

- А) ринкова;
- Б) командна;

- В) планова;
- Г) змішана.

3. Під власністю Р. Коуз розуміє:

- А) виконання певних функцій господарюючим суб'єктом;
- Б) санкціоновані поведінкові відносини між людьми у зв'язку з існуванням економічних благ;
- В) панування людини над річчю;
- Г) майнові відносини в суспільстві.

4. Сукупність взаємопов'язаних економічних елементів, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства, являє собою:

- А) економічну систему;
- Б) систему виробничих відносин;
- В) народногосподарську систему;
- Г) систему первинних економічних ресурсів.

5. Фіаско ринку проявляється в:

- А) відсутності стимулів до виробництва товарів і послуг колективного користування;
- Б) нездатності зрівноважувати економічні інтереси продавців і покупців;
- В) відсутності механізмів «вимивання» неконкурентоспроможних підприємств;
- Г) нездатності сигналізувати фірмам про обсяги і структуру виробництва.

6. До основних характеристик американської моделі змішаної економіки відноситься:

- А) державне планування і державні програми;
- Б) ставка на особистий успіх, невизнання соціальної рівності, заохочення і свобода підприємницької діяльності;

В) величезна роль держави в забезпеченні високого рівня життя;

Г) велика кількість державних підприємств в економіці.

7. Структура відносин власності та характер втручання держави в економічні процеси слугує критерієм для виділення типів економічних систем:

А) доіндустріальної, індустріальної, постіндустріальної;

Б) ринкової, командної, змішаної;

В) античної, рабовласницької, феодальної, капіталістичної, комуністичної;

Г) японської, американської, європейської.

8. До функцій ринку не відноситься:

А) соціальна;

Б) ціноутворююча;

В) стимулююча;

Г) посередницька.

9. Специфічність (спеціалізація) ресурсів характеризує:

А) відмінність фізичних властивостей даного ресурсу від властивостей інших ресурсів;

Б) наявність альтернативних способів застосування ресурсу та їх порівняльну ефективність;

В) наявність або відсутність ресурсів-замінників даного ресурсу;

Г) все перераховане вище.

10. До суспільних благ відносяться:

А) транспортні послуги;

Б) друга вища освіта;

В) поштові послуги;

Г) національна оборона.

11. Специфікація прав власності означає:

- А) визначення законних шляхів передачі власності;
- Б) виключення інших суб'єктів з вільного доступу до ресурсу;
- В) визначення об'єкта власності;
- Г) визначення суб'єкта власності.

12. Трансакційні витрати - це:

- А) витрати транспортування і зберігання благ;
- Б) витрати, пов'язані із створенням корисних властивостей благ;
- В) витрати передачі прав власності на ресурси;
- Г) все перераховане вище.

13. До «провалів» («фіаско») держави не відноситься:

- А) надання суспільних благ;
- Б) обмеженість необхідної інформації;
- В) недосконалість політичного процесу;
- Г) обмеженість контролю над бюрократією.

14. Які поведінкові передумови є найбільш важливими для можливості укладення відносницького контракту:

- А) опортуністична поведінка;
- Б) раціональність (максимізація);
- В) довіра, що виключає опортуністичну поведінку;
- Г) слухняність (слабка форма слідування своїм інтересам).

15. Конфлікт між інтересами власників та менеджерами поглиблюється через:

- А) асиметрію інформації;
- Б) жорсткий контроль з боку власника;
- В) приятельські відносини між менеджером і власником;
- Г) немає вірної відповіді.

16. Під опортуністичною поведінкою розуміють:

- А) невиконання наказу начальника;
- Б) слідування своїм інтересам шляхом кооперації з колективом підприємців;
- В) ненавмисне розголошення комерційної таємниці;
- Г) відмова власника специфічного фактора виробництва виконувати свої функції без підвищення оплати.

17. Ринок не забезпечує:

- А) задоволення потреб усіх членів суспільства;
- Б) економічного стимулювання ефективності виробництва;
- В) встановлення ціннісних еквівалентів для обміну;
- Г) узгодження виробництва і споживання по структурі.

18. Зовнішні ефекти виникають, тому що:

- А) ринкові ціни не відображають витрати і вигоди третіх осіб;
- Б) підприємства враховують постійні витрати, що не входять в граничні;
- В) держава виплачує субсидії виробникам;
- Г) якість товарів не задовольняє вимогам споживачів.

19. Які види витрат не включаються у трансакційні витрати:

- А) витрати контролю виконання контракту;
- Б) витрати пошуку інформації;
- В) транспортні витрати;
- Г) витрати експлуатації економічної системи.

20. Суспільні блага характеризуються _____ в споживанні.

- А) невиключністю і неконкурентністю;
- Б) невиключністю і конкурентністю;
- В) неконкурентністю і виключністю;
- Г) виключністю та конкурентністю.

21. Хто є справжнім власником за формально проголошеної державної власності:

- А) громадяни країни в цілому;
- Б) голова держави;
- В) політична еліта;
- Г) керівництво конкретного підприємства.

22. Застосування товарних знаків і ярликів служить для зниження:

- А) витрат пошуку інформації;
- Б) витрат вимірювання;
- В) витрат масштабу;
- Г) витрат специфікації та захисту прав власності.

23. Якщо американські корпорації орієнтуються на максимізацію прибутку, то японські - на максимізацію обсягу продажів. Це веде до:

- А) підвищення цін на товари японських фірм;
- Б) частого розорення японських фірм;
- В) зростання витрат виробництва товарів американських фірм;
- Г) зниження цін на товари японських фірм.

24. Ви уклали зі своїм другом парі, закликавши в свідки вашого спільного знайомого, який відомий вам обом своєю неупередженістю. Який тип контракту ви уклали:

- А) класичний;
- Б) неокласичний;
- В) відносницький;
- Г) таке парі не можна вважати контрактом.

25. Що не відноситься до розмивання прав власності:
А) обмеження державою права на вільний продаж землі;
Б) добровільне делегування частини правомочностей;
В) обмеження державою діяльності підприємств, що забруднюють навколишнє середовище;
Г) придбання прав власності, пов'язане з порушенням законодавства в ході приватизації.

26. Адміністрація регіону під тиском активістів-екологів вирішила закрити хімічне підприємство. Про фактичне використання якої правомочності це свідчить:
А) права володіння;
Б) права розпорядження;
В) права на природний характер правомочностей;
Г) права на заборону шкідливого використання.

27. Для ліквідації наслідків чорнобильської катастрофи необхідно відповідно до теорії прав власності:
А) зменшити зарплату тим, хто працює в зараженій зоні;
Б) збільшити податки на атомні електростанції;
В) виплатити компенсаційні платежі всім, хто жив в зараженій зоні;
Г) знизити законодавчо встановлений поріг ГДК шкідливих речовин.

28. В якій галузі виробництва з нижчеперелічених, найбільш високі транзакційні витрати:
А) утримання публічного будинку;
Б) суднобудування;
В) хлібобулочне виробництво;
Г) діяльність зі створення «фінансових пірамід».

29. Категорія транзакційних витрат висунута:

- А) маржиналістами;
- Б) марксистами;
- В) представниками прав власності;
- Г) представниками теорії суспільного вибору.

30. Яка з названих характеристик не відноситься до ринкової економіки:

- А) конкуренція;
- Б) централізоване планування;
- В) приватна власність;
- Г) свобода підприємницького вибору.

31. Негативні зовнішні ефекти ведуть до неефективності оскільки:

- А) сприяє скороченню споживання блага, що породжує негативний зовнішній ефект;
- Б) призводять до того, що суспільні граничні витрати більше приватних граничних витрат;
- В) сприяють тому, що виробники встановлюють занадто великий випуск;
- Г) перерозподіляють доходи від тих фірм, які забруднюють середовище до тих, які не забруднюють.

32. Умовою перетворення суспільного блага в приватний товар є:

- А) усунення умов вільного доступу до блага і встановлення плати за його використання;
- Б) прийняття колективного договору про користування даним благом;
- В) встановлення плати за користування благом;
- Г) встановлення черги серед споживачів даного блага.

33. До особливостей японської моделі змішаної економіки відносяться:

- А) ставка на особистий успіх;
- Б) заохочення та свобода підприємництва;
- В) державне планування та державне програмування, підвищення конкурентоспроможності за рахунок наукоємного виробництва;
- Г) невтручання держави в економіку.

34. Поширення довічного найму робітників на фірмах є характерною особливістю _____ моделі змішаної економіки:

- А) японської;
- Б) американської;
- В) німецької;
- Г) шведської.

35. Для змішаної економічної системи не характерно:

- А) здійснення економічної влади через адміністративно-бюрократичні методи;
- Б) соціальна спрямованість;
- В) активна участь держави в ринкових процесах;
- Г) товарне виробництво.

36. На садовій ділянці у Петра Івановича розцвів бузок.

- А) для сусідів, що милуються цими квітами, це створює позитивний зовнішній ефект;
- Б) для сусідів, які мають алергію на подібні запахи, це створює негативні екстерналії;
- В) для сусідів, що байдуже відносяться до бузку, це не створює ніяких зовнішніх ефектів;
- Г) вірно а), б) і в).

37. До ознак командної економіки відносяться:

- А) централізований розподіл, переважання державної власності, відсутність конкуренції;

- Б) ефективне вирішення проблеми «що виробляти?»;
- В) поєднання ринкового і державного механізму регулювання економіки;
- Г) належність індивіда своїй первісній спільноті.

38. Основоположними принципами виникнення і функціонування планової економіки є:

- А) високий рівень усупільнення виробництва і наявність єдиного економічного центру;
- Б) розподіл праці та спеціалізація виробництва;
- В) директивне прогнозування виробництва;
- Г) складання і зміна макроекономічних пропорцій.

39. Вільний ринок характеризується:

- А) свободою ціноутворення;
- Б) ціновою конкуренцією;
- В) свободою попиту і пропозиції;
- Г) всі відповіді вірні.

40. Основний мотив поведінки суб'єктів ринку:

- А) задоволення суспільних потреб;
- Б) особиста економічна вигода;
- В) задоволення інтелектуальних потреб підприємця;
- Г) всі відповіді вірні.

41. Функціями ринку є:

- А) забезпечення ефективності виробництва;
- Б) забезпечення соціальної справедливості;
- В) збереження навколишнього середовища;
- Г) диференціація споживачів.

42. Переважання індивідуальної приватної власності вважається відмітною рисою:

- А) чисто ринкової економічної системи;

- Б) планової економічної системи;
- В) змішаної економічної системи;
- Г) традиційної економічної системи.

43. Яку норму конституції командної економіки ілюструє такий уривок із книги Л.Троцького «Що таке СРСР?»: «Шлюб з розрахунку відродився нині повністю. Кваліфікація, заробіток, посада, кількість ромбів на військовому мундирі набувають все більшого значення, бо з цим пов'язані питання про туплі, про шуби, про квартиру, про ванну - межа всіх мрій - про автомобіль»?

- А) ціннісно-раціональна дія;
- Б) обмежений і простий утилітаризм;
- В) легалізм;
- Г) «Ти - мені, я - тобі».

44. Правилами гри якого типу економіки в більшій мірі відповідає поведінка студента, який розраховує здати сесію на «задовільно», але при цьому без особливого напруження?

- А) ринкової економіки;
- Б) командної економіки;
- В) традиційної;
- Г) рівноважної.

45. Специфікація прав власності на рибні ресурси в нейтральних водах Світового океану приведе за інших рівних умов:

- А) спочатку до збільшення обсягу рибних ресурсів, а потім - до зменшення;
- Б) до зменшення рибних ресурсів;
- В) ніяк не позначиться на рибних ресурсах;
- Г) до збільшення рибних ресурсів.

46. «Уявімо: пустир. На одному його краю - карета. На іншому - десять чоловік. Сигнал! - Вони біжать до карети. Хто ж поїде в ній? - Той, хто краще править? Ні - той, хто швидше бігає. Хто зумів обігнати, розштовхати всіх; а їздити він може вельми погано». Неefективність якого механізму розподілу прав власності ілюструє даний уривок?

- А) «першим прийшов - першим скористався»;
- Б) вільний обмін правомочностями в умовах високих трансакційних витрат;
- В) відсутність яких би то не було виключень з доступу до ресурсу;
- Г) вільний обмін правомочностей в умовах близьких до нуля трансакційних витрат.

47. За часів Великої французької революції було введено нове літочислення (наприклад, місяці року отримали назви «брюмер», «термідор» тощо, а саме літочислення починалося не передбачуваною датою народження Ісуса Христа, а революційними подіями). До зростання якого типу трансакційних витрат це призвело?

- А) пошуку інформації;
- Б) моніторингу та попередження опортунізму;
- В) виміру;
- Г) ведення переговорів.

48. Відомо, що Перу - один з основних виробників листя коки - сировини для виробництва кокаїну, а також одного з компонентів для виробництва кока-коли. Коку вирощують найчастіше нелегально незаможні селяни, для яких дохід від продажу листя коки наркоторговцям - єдиний спосіб вижити. Вкажіть оптимальний з економічної точки зору спосіб боротьби з героїновим наркобізнесом:

- А) репресивні заходи проти порушників;
- Б) скорочення виробництва кока-коли;
- В) специфікація прав власності на землю та викуп державою права на заборону посівів коки;
- Г) введення податку на вирощування коки, всі доходи від якого будуть використані на фінансування поліції.

49. Ваш сусід не дає вам готуватися до занять, допізна слухаючи гучну музику і влаштовуючи вечірки. Що ви зробите, знаючи основні положення теорії прав власності:

- А) підете скаржитися в міліцію;
- Б) запросите друзів і спробуєте розмовляти з ним із позиції сили;
- В) запропонуєте допомогу в купівлі аудіокасет за дешевшою ціною в обмін на гарантії тиші у вечірній час;
- Г) будете ходити до сусіда в гості і слухати музику разом з ним?

50. Ми забруднюємо з економічної точки зору навколишнє середовище, якщо палимо:

- А) у власному будинку;
- Б) на автобусній зупинці;
- В) в салоні для курців;
- Г) все попереднє вірно.

51. Уявіть собі фірму, створену трьома індивідами: власником інтелекту, власником капіталу і власником нерухомості. Проект, який лежав в основі створення цієї фірми, виправдав себе і приносить прибуток. Якщо збільшиться ставка відсотків по кредитах, то:

- А) власник інтелекту і власник нерухомості поведуться опортуністично;
- Б) власник капіталу поведеться опортуністично;

- В) всі троє зажадають перегляду принципів розподілу прибутку;
- Г) нічого не зміниться.

52. Права на використання під випас двох високогірних пасовищ відсутні, і пастухи вирішують питання про їх використання за принципом пріоритету першого. Хто виграє від встановлення прав власності на пасовища:

- А) держава, отримавши нове джерело податкових надходжень;
- Б) той пастух, який отримає право власності на краще пасовище;
- В) все суспільство;
- Г) ніхто.

53. У вас є прекрасні ідеї, але немає досвіду їх реалізації. У вашого знайомого немає особливих ідей, але він володіє значним досвідом практичної діяльності. Ще один ваш знайомий має кошти, які могли б знадобитися для реалізації проекту, але ви можете взяти і кредит. Кого і в якій якості ви включили б у підприємство:

- А) створив би партнерство з володарем досвіду, уклавши договір з власником грошей;
- Б) створив би своє власне підприємство, уклавши контракт з обома;
- В) створив би партнерство з обома;
- Г) створив би підприємство у формі закритої корпорації (АТЗТ).

54. Крива пропозиції прав на забруднення:

- А) абсолютно еластична;
- Б) абсолютно нееластична;
- В) має негативний нахил;
- Г) має позитивний нахил.

55. Торгівля правами на забруднення найбільш ефективна в районах:

- А) з високим рівнем забруднень;
- Б) з високою щільністю населення;
- В) де знаходяться особливо рідкісні природні ресурси;
- Г) з низьким рівнем забруднень.

56. У таблиці наводяться дані про загальні вигоди (млрд.грн.) чотирьох соціальних програм і витрат на їх здійснення. Яку з цих програм з економічної точки зору слід здійснювати?

Програми	Загальні витрати	Загальні вигоди
А) Створення їдалень для малозабезпечених	0,5	1
Б) Створення робочих місць для інвалідів	1	3
В) Створення системи професійної перепідготовки	5	9
Г) Створення системи громадських робіт	13	12

57. Уявіть собі фірму, створену трьома індивідами: власником інтелекту, власником капіталу і власником нерухомості. Проект, який лежав в основі створення цієї фірми, виправдав себе і приносить прибуток. Якщо знизиться ціна оренди на ринку, то:

- А) власник капіталу і власник інтелекту поведуться опортуністично;
- Б) власник нерухомості поведеться опортуністично;
- В) всі троє зажадають перегляду принципів розподілу прибутку;
- Г) нічого не зміниться.

58. Для успішної організації телевізійного мовлення необхідний чіткий розподіл виділеного для цих цілей діапазону частот між телевізійними компаніями.

Застосування якої системи власності тут найбільш ефективно:

- А) державної з видачею ліцензій на тимчасове користування діапазоном частот;
- Б) колективної за участю всіх телевізійних компаній;
- В) приватної з покупкою ліцензій телевізійними компаніями;
- Г) відсутність прав власності, застосування принципу пріоритету першого, хто почав мовлення?

59. Припустимо, що побічні явища, що виникають при виробництві або споживанні товару, не враховуються в його ринковій ціні. Тоді можна зробити висновок про те, що:

- А) ресурси правильно розподілені на ринку;
- Б) має місце зовнішній ефект;
- В) суспільство споживає і виробляє потрібну кількість товару;
- Г) ринок абсолютно конкурентний.

60. Витрати опортуністичної поведінки («ухиляння») зазвичай виникають, якщо:

- А) раціональний споживчий вибір відповідає точці рівноваги;
- Б) по мірі збільшення потреб корисність блага зменшується;
- В) ринковий механізм діє ідеально;
- Г) споживаються суспільні блага.

4.2. Відповіді на тестові завдання до модулю 1

I. Чи вірні наступні твердження?

1. Ні. Це ті блага, властивості яких легко, практично без витрат, оцінюються споживачем до моменту власне споживання.
2. Так. Наприклад, розвиток інтернет-технологій дозволяє скоротити витрати пошуку інформації.
3. Ні. Це прояв постконтрактного опортунізму.
4. Ні. Технології впливають і на рівень трансакційних витрат. У той же час інституційне середовище може визначати рівень трансформаційних витрат.
5. Так. Наприклад, автомобіль зазвичай є досвідченим благом, але у разі використання послуги тест-драйву може виступати як досліджуваний товар.
6. Так. Це ті блага, властивості яких ми без витрат можемо оцінити тільки в процесі споживання. З витратами, звичайно, можна оцінити і до моменту споживання, але це зазвичай дорого коштує.
7. Ні. Вимагання - це вид постконтрактної опортуністичної поведінки, що виникає після укладення угоди, сутність якої полягає в перерозподілі квазі-ренти, що обмежує інтереси сторони, що здійснила специфічні інвестиції.
8. Ні. Це блага, якість яких складно виміряти і при покупці, і в процесі споживання, результат використання або споживання цих благ стають відомі лише через роки після покупки або взагалі залишаються не відомі покупцеві.
9. Ні. Опортунізм, з яким економічні агенти намагаються впоратися на стадії пошуку партнера по угоді, прийнято визначати як передконтрактний. Він проявляється у вигляді приховування інформації і несприятливого відбору.

10. Ні. Трансакційні витрати мають іншу природу. Вони виникають в процесі пошуку партнера, ведення переговорів про комерційну угоду, її укладення та контролю за ходом її виконання. На противагу трансформаційним витратам, вони не відносяться безпосередньо до фізичного процесу виробництва благ.
11. Ні. Оскільки споживач, що діє згідно моделі повної раціональності, повинен щодня збирати інформацію про ціну сигарет того сорту, що його цікавить, на ринку в цілому і купувати їх в тому місці, де вони дешевші за все.
12. Так. Тому що зазвичай студент не встигає прочитати весь рекомендований йому матеріал, та й ступінь засвоєння того матеріалу, який він все ж встигає опрацювати, далека від досконалої.
13. Ні. Зростають. З розвитком суспільства ускладнюється структура відносин між суб'єктами економіки, структура прав власності. Отже, трансакційні витрати з обміну "пучками" правомочностей зростають. Товариство з найменшими трансакційними витратами - натуральне господарство.
14. Ні. Взагалі хабарництво підвищує трансакційні витрати, оскільки кожен чиновник, який бере участь в оформленні ділових угод, вимагає "мзду", не прикладаючи додаткових зусиль до виконання своїх обов'язків.
15. Так. "Трансакційні витрати" у протестантів нижче, ніж у католиків чи православних. Протестантська доктрина заснована на прямому зверненні віруючого до Бога, без посередництва професійних священнослужителів, не вимагає пишних і дорогих ритуалів, характерних для католицизму і в особливості для православ'я.

16. Так. Оскільки розмивання прав на інтелектуальну власність знижує винагороду за новаторство і, отже, стимули для інноваційної діяльності. Згідно Д. Норта, промислова революція в Англії була б неможливою, якби не існувало прав на інтелектуальну власність. Відповідно "відеокасетна революція" в кінематографі пов'язана з жорсткістю ліцензійного контролю за дотриманням прав на розмноження фільмів.
17. Так. Позитивні екстерналії розглядаються як різниця між високою граничною суспільною корисністю та більш низькою граничною індивідуальною корисністю.
18. Так. При продажу прав на забруднення фірми, які можуть скоротити забруднення з меншими витратами, будуть виступати як продавці надлишків цих прав, а фірми, у яких витрати скорочення забруднень вище, - як покупці цих прав.
19. Ні. Р. Коуз доводить, що замість коригуючих податків можна використовувати прямі переговори між тими, хто створює екстерналії, і тими, хто відчуває на собі їх дію.
20. Ні. Опортунізм - це переслідування особистих інтересів з використанням підступності. Він можливий в умовах будь-якої з чотирьох моделей ринку.
21. Ні. Ми укладаємо класичний контракт, де права та обов'язки сторін чітко визначені.
22. Ні. При кооперації виникають так звані синергетичні ефекти, коли загальний ефект від взаємодії більше арифметичної суми ефектів дій.
23. Ні. У даному випадку позитивний ефект є внутрішнім, оскільки поширюється на безпосереднього учасника угоди - людину, яка купила лотерейний квиток.

24. Ні. Негативні зовнішні ефекти впливають на третіх осіб, тобто фактично частина витрат перекладається на осіб, які не беруть участь у виробництві.
25. Так. Торгова марка є сигналом про те, що виробник не допускає відхилень в якості товару, що випускається і здійснює контроль якості на стадії виробництва, тому споживачі можуть покладатися на вироблені ним вимірювання.
26. Ні. Наймані працівники також можуть ефективно брати участь в управлінні.
27. Так. Чим більша величина ефекту, що інтерналізується, тим більша ймовірність опортуністичної поведінки.
28. Так. Інтерналізація зовнішніх ефектів (перекладання витрат від кислотних дощів) можлива тільки якщо відомий економічний суб'єкт, який забруднює атмосферу.
29. Ні. Це спосіб скорочення трансакційних витрат вимірювання. Щоб уникнути надмірного вимірювання, що виникає в результаті дублювання зусиль, і мінімізувати витрати вимірювання, функція ретельного огляду та відбору покладається на кінцевого покупця, а не на продавця та проміжних покупців.
30. Ні. Це спосіб скоротити витрати переговорів. У разі достовірної погрози рівновага в грі досягається за рахунок того, що один з гравців оголошує про своє рішення і дає гарантії, що він стримає свою обіцянку. Отже, інший гравець буде змушений обмежити свій інтерес.

II. Вибрати єдину правильну відповідь

1. А. Об'єкт права власності - те, що знаходиться у власності, належить суб'єкту власності.

2. А. Основою ринкової економіки є приватна власність та індивідуальна економічна свобода.
3. Б. Права власності - це відносини між людьми, які виникають внаслідок обмеженості ресурсів і відносяться до їх використання.
4. А. Основними елементами економічної системи є соціально-економічні відносини, організаційно-правові форми господарської діяльності, господарський механізм, система стимулів та мотивацій учасників, економічні зв'язки між підприємствами і організаціями.
5. А. Ринок добре (напевно краще, ніж держава) справляється із забезпеченням суспільства приватними благами. В той же час продавати суспільні блага на ринку важко через проблеми "безбілетників".
6. Б. Американська модель передбачає створення рівних можливостей для всіх, але результати діяльності залежать тільки від самих економічних суб'єктів і обставин. Держава регулює роботу ринку, проте зусилля уряду спрямовані на забезпечення країни суспільними благами.
7. Б. Найпростіша типологія індустріальних систем заснована на двох ознаках класифікації - форма власності (приватна, громадська) і спосіб координації економічної діяльності (ринковий, плановий).
8. А. Ринок передбачає розподіл доходу відповідно до економічної, а не соціальної ефективності.

9. Б. Специфічним називається ресурс, який у разі переривання угоди не може бути використаний в інших проектах без шкоди для своєї економічної цінності.

10. Г. Національна оборона володіє трьома ознаками суспільних благ - неподільність, невиключність, неконкурентність.

11. Б. Вилучити інших з вільного доступу до ресурсу означає специфікувати права власності на нього, що значить точно визначити не тільки суб'єкта власності, але і її об'єкт, а також спосіб наділення нею.

12. В. Трансакційні витрати в широкому трактуванні це, власне, всі витрати суспільства, які не відносяться безпосередньо до фізичного процесу виробництва благ.

13. А. Відсутність стимулів до виробництва товарів і послуг колективного користування - це фіаско ринку.

14. В. Оскільки відносницький контракт - це довгостроковий контракт, в якому неформальні умови переважають над формальними.

15. А. Оскільки керівники знаходяться ближче до виробництва, вони мають у своєму розпорядженні більшу інформацію щодо стану справ фірми. Вони можуть, отже, спотворювати надавану власникам інформацію для досягнення своєї мети.

16. Г. У даному випадку має місце вимагання - вид опортуністичної поведінки, що виникає після укладення угоди, сутність якої полягає в перерозподілі квазі-ренти,

що обмежує інтереси сторони, що здійснила специфічні інвестиції.

17. А. Ринок припускає задоволення потреб економічно активних суб'єктів.

18. А. Екстерналії (зовнішній ефект) в економіці - вплив ринкової трансакції на третіх осіб, не опосередкований ринком.

19. В. Транспортні витрати відносяться до фізичного процесу виробництва благ.

20. А. Суспільні блага - блага, що володіють наступними ознаками: невиключення - практично неможливо виключити людину з кола споживачів даного блага; неконкурентність у споживанні - споживання блага однією людиною не зменшує можливостей споживання його іншим; неподільність - благо не можна розкласти на окремі одиниці.

21. В. Громадяни країни в цілому не можуть управляти конкретними підприємствами, глава держави не може самостійно контролювати всю державну власність і змушений ділити владу над державною власністю з політичною елітою, яка і призначає конкретних керівників державних підприємств.

22. Б. Фірмовий знак подає сигнал про те, що виробник не допускає відхилень в якості товару, що випускається і здійснює контроль якості на стадії виробництва, тому споживачі можуть покладатися на вироблені ним вимірювання.

23. Г. В основі економіки Японії лежать ринкові мотивації, а стратегія суб'єктів має вельми довгостроковий характер. Зниження ціни залучає покупця, збільшує виручку і, отже, прибуток.

24. Б. Класичний контракт передбачає можливість звернення до суду при виникненні конфлікту, тобто потрібно завірення цього контракту у нотаріуса. Відносницький (імплицитний) контракт передбачає використання ієрархії як методу вирішення конфлікту, а ваш спільний друг не має владу над вами і ви зберігаєте свободу дій.

25. Г. Розмивання прав власності може мати місце, коли права власності неточно визначені та погано захищені.

26. Г. Адміністрація використала своє право заборонити заподіювати шкоду третім особам - жителям району, де розташоване підприємство.

27. В. Теорія прав власності припускає інтерналізацію негативного зовнішнього ефекту.

28. Г. Для залучення довірливих вкладників фінансові організації типу "МММ" витрачають величезні суми на рекламу своїх уявних послуг.

29. В. Сенс і значення трансакційних витрат вперше розкрив Р. Коуз, удостоєний за це Нобелівської премії з економіки.

30. Б. Ринкова економіка гарантує перш за все свободу споживача і підприємця. Кожен самостійно розподіляє свої ресурси у відповідності зі своїми інтересами.

31. Б. Негативний зовнішній ефект виявляється, коли граничні суспільні витрати перевищують граничні приватні витрати.

32. А. Головною ознакою приватної форми власності є її виключний характер – з доступу до об'єкта власності виключаються будь-які інші особи

33. В. Державне регулювання в Японії приймає форму в основному не прямих вказівок, а порад, рекомендацій, консультацій, до яких економічні суб'єкти уважно прислухаються.

34. А. Більшість працівників у Японії наймаються і працюють все життя на одному підприємстві (система "робота на все життя"). У разі економічних спадів, коли прибутки знижуються і фірми змушені скорочувати обсяги виробництва, американські фірми воліють звільняти працівників і платити колишню зарплату тим, що залишилися, а японські фірми зазвичай скорочують зарплату всім, але нікого не звільняють.

35. А. При змішаній економіці регулююча роль ринку доповнюється механізмом державного регулювання.

36. Г. У даному випадку діяльність Петра Івановича приносить вигоду сусідам, що милуються квітами, шкоду алергікам і нульовий ефект іншим.

37. А. В умовах командної планової економіка національне господарство приходять в рух на основі централізованого планування і управління. Тому безпосередні виробники обмежені у прийнятті економічних рішень.

Збалансованість економіки досягається виключно адміністративними методами (наказами, розпорядженнями).

38. А. Планова економіка - економіка, за якої економічні ресурси складають державну власність, а спрямування і координація економічної діяльності здійснюються за допомогою централізованого планування, управління і контролю.

39. Г. Вільний ринок - це ринок, вільний від будь-якого стороннього втручання, ціни на якому встановлюються без стороннього втручання та інших зовнішніх факторів, виключно на підставі взаємодії попиту і пропозиції.

40. А. Особистий інтерес виступає головним мотивом і головною рушійною силою економіки. Для споживачів цим інтересом є максимізація корисності, для виробників - максимізація прибутку.

41. А. За допомогою цін ринок стимулює освоєння досягнень науково-технічного прогресу, зниження витрат, підвищення якості, розширення асортименту товарів і послуг. Оскільки кожен суб'єкт ринкових відносин безпосередньо на собі відчуває результати прийнятих рішень, він зацікавлений у найбільш раціональному використанні наявних у нього ресурсів.

42. А. Основу ринкової економіки складає приватна власність. Вона є гарантією дотримання добровільно укладених контрактів і невтручання третіх осіб.

43. Б. Наведена цитата свідчить, по-перше, про орієнтацію на споживання заданого набору споживчих благ (квартира,

машина ...) і про обмеженість споживчих запитів. По-друге, бажаний рівень споживання досягається не продуктивною діяльністю, а на основі привілейованого доступу до дефіцитних товарів і послуг, що залежить від соціального статусу, посади, місця проживання тощо.

44. Б. Студент орієнтується не на максимізацію своїх знань, а на досягнення якогось мінімального їх рівня, необхідного для продовження освіти. Отже, йдеться про норму простого утилітаризму і про норму ціннісно-раціональної дії, адже прагнення скласти іспити на «задовільно» відображає лише бажання виконати мінімально встановлені вузом вимоги.

45. Г. Обмеження доступу до рибних ресурсів перекладе всі витрати по їх відтворенню на власника, який при вирішенні питання про інтенсивність лову буде брати до уваги величину не середнього, а граничного продукту.

46. А. У описуваній ситуації право власності отримує той, хто першим одержує доступ до ресурсу. Всі інші потенційні власники виключаються з відносин власності.

47. В. Нове літочислення надзвичайно ускладнило оцінку подій у часі. В умовах його використання єдиний стандарт часу фактично перестав існувати.

48. В. Визнання за селянами прав власності на нелегально оброблювану землю дозволяє залишити її в обороті та збільшити стимули до її продуктивного використання. Випуск державою права на заборону вирощувати коку створює стимули для переходу до вирощування інших культур не під загрозою репресій, а в результаті розрахунку застосування економічних заходів.

49. В. Оптимальною стратегією, відповідно до теорії прав власності, є спроба "викупу" права на шум. Якщо в ході переговорів виявиться, що ви цінуєте тишу сильніше, ніж ваш сусід - шум, то ви "викупите" у нього це право.

50. Б. У випадках А) і В) відбувається інтерналізація негативних екстерналій.

51. Б. У даному випадку зростають його альтернативні витрати.

52. В. Згідно з теоремою Р.Коуза специфікація прав власності призведе до того, що ресурс (пасовище) дістанеться тому пастухові, який цінує його вище, ніж інші.

53. А. У цьому випадку досягається економія трансакційних витрат і витрат захисту від опортунізму.

54. Б. Нееластичність кривої пропозиції прав на забруднення означає, що яку б ціну не пропонували покупці, буде проданий однаковий обсяг прав на забруднення.

55. А. У районах з найбільшим забрудненням попит на такі права буде найбільшим.

56. В. В даному випадку суспільна вигода максимальна і дорівнює 4.

57. А. Оскільки альтернативна вартість нерухомості знизиться.

58. В. У такому випадку права дістануться тому, хто цінує їх найбільш високо.

59. Б. Згідно з визначенням Стенлі Фішера: «Зовнішній ефект має місце завжди, коли дії деякого домашнього господарства чи фірми безпосередньо впливають на витрати або вигоди будь-яких інших домашніх господарств або фірм та коли ці побічні ефекти не знаходять повного відображення в ринкових цінах».

60. Г. Терміном «ухиляння» А. Алчіян і Г. Демсец визначили виконання роботи з меншою віддачею, ніж визначено за договором. Якщо особистий внесок кожного агента в загальний результат (колективне благо) вимірюється з великими помилками, то його винагорода буде слабо пов'язана з дійсною ефективністю його праці. Звідси негативні стимули, що підштовхують до ухиляння.

4.3. Тестові завдання до модулю 2

I. Чи вірні наступні твердження?

1. Повним переліком ознак фірми є наступний: 1) фірма являє собою досить велику організаційну одиницю, виконуючи свої функції в промисловому масштабі; 2) фірма є самостійним економічним агентом; 3) фірма виробляє і продає товари і послуги; 4) існування і зростання фірми забезпечується за рахунок прибутку.
2. Підприємці організують фірми в основному для того, щоб знизити підприємницькі ризики і невизначеність.
3. Фірми виникли в результаті кооперації та поділу праці.
4. У класичній та неокласичній теорії немає однозначного пояснення причин появи фірм. Це своєрідний "чорний ящик".
5. Згідно деяким інституціональним концепціям, метою діяльності великих корпорацій є не максимізація прибутку, а прагнення до максимального зростання. Якщо ця концепція справедлива, то корпорація діє як нераціональний економічний суб'єкт.
6. Строго кажучи, ринок зелених авторучок не може служити прикладом монополізованого ринку навіть за наявності одного продавця.
7. Акордний податок на монополію може не привести до скорочення продажів.
8. За цінової дискримінації монополіст встановлює на сегменті з більш еластичним попитом більш високу ціну, ніж на сегменті з менш еластичним попитом.
9. Досконала цінова дискримінація - це встановлення цін вище граничних витрат.
10. На ринку олігополії поведінка фірм характеризується тісною взаємодією.

11. Монопольна влада на олігополістичних ринках завжди визначається диференціацією продукту.
12. На ринку, де діє дуополя, рівноважна ціна вище, ніж на ринку з чистою монополією.
13. У моделі дуополії Курно кожен з учасників олігополії виробляє такий обсяг продукції, який він виробляв би, будучи єдиним монополістом на ринку.
14. Ринкова поведінка галузевого картелю, що максимізує прибуток, аналогічна поведінці чистої монополії.
15. Цінові війни призводять до зниження прибутків всіх учасників олігополії.
16. Пропозиція праці для конкурентної фірми є абсолютно нееластичною.
17. Встановлення державою мінімальної межі заробітної плати вище рівноважної ставки зарплати призводить до дефіциту робочої сили.
18. Дискримінація на ринку робочої сили існує тоді, коли підприємці застосовують таку практику найму, за якої у однаково продуктивних працівників розрізняються ставки заробітної плати.
19. Закрита профспілка зацікавлена у розширенні зайнятості.
20. І монополія, і профспілка зацікавлені в скороченні зайнятості в порівнянні з конкурентним ринком праці.
21. Сьогоднішня цінність капіталу залежить від того, що капітал може призвести в майбутньому.
22. В умовах досконалої конкуренції існує тенденція до встановлення єдиної ставки позикового відсотка.
23. Операції на фондовому ринку носять спекулятивний характер.
24. Хеджери купують і продають ф'ючерси, щоб отримати прибуток за допомогою ризику.
25. Ф'ючерсна ціна може виступати в якості прогнозу майбутніх готівкових цін.

26. Купівля ф'ючерного контракту з метою подальшого перепродажу за більш високою ціною - це страхування ризику від різкої зміни ціни.
27. Ціна ризикового активу звичайно вище ціни безризикового активу.
28. У рівновазі всі активи приносять однакову норму прибутку.
29. Більш ризикові цінні папери приносять більшу норму віддачі, ніж менш ризикові.
30. При формуванні диверсифікованого портфеля перевага віддається акціям компаній, що входять в одну галузь.

II. Вибрати єдину правильну відповідь

1. Весь споживчий надлишок привласнює фірма, яка:
 - а) сегментує ринок;
 - б) максимізує різницю між граничним доходом і граничними витратами;
 - в) монополізує ринок;
 - г) здійснює досконалу цінову дискримінацію.

2. Монополіст випускає і продає такий обсяг продукції, за якого, щоб отримати максимум прибутку при переході до умов досконалої конкуренції, фірма повинна:
 - а) підвищити ціну і збільшити обсяг випуску;
 - б) знизити ціну і зменшити обсяг випуску;
 - в) підвищити ціну і зберегти колишній обсяг випуску;
 - г) знизити ціну і збільшити обсяг випуску.

3. Поясніть, який з заходів державної політики не може привести до збільшення продажів фірми-монополіста:
 - а) встановлення максимальної ціни на продукт фірми;
 - б) акцизний податок на продукцію фірми;
 - в) зниження податку за користування землею;

г) вірно все перераховане вище.

4. Якщо в результаті монополізації галузі обсяг продажу скоротився на 100 тис. од., а ціна зросла на 2 грош. од., розрахуйте, як змінився добробут суспільства:

- а) скоротився на 200 грош. од.;
- б) скоротився на 100 тис. грош. од.;
- в) збільшився на 100 тис. грош. од.;
- г) скоротився на 400 тис. грош. од.

5. У місті відкрився перший нічний магазин. Це приклад швидше за все:

- а) природної монополії;
- б) вимушеної монополії;
- в) тимчасової монополії;
- г) монопсонії.

6. Антимонопольстичне законодавство, чинне у багатьох країнах, націлене в першу чергу на забезпечення:

- а) заборони монополій;
- б) економічної свободи;
- в) умов конкуренції;
- г) регулювання цін.

7. На монопольному ринку, як правило:

- а) чим вище ціни, тим більше прибуток;
- б) величина пропозиції менше величини попиту;
- в) цінову дискримінацію здійснити неможливо;
- г) ріст ціни стримується витратами і попитом.

8. Криві пропозиції раціонального монополіста і попиту на його продукцію, як правило:

- а) перетинаються в точці максимуму прибутку монополіста;

- б) перетинаються в точці мінімуму середніх витрат;
- в) перетинаються в точці мінімуму граничних витрат;
- г) взагалі не перетинаються, оскільки пропозиція монополіста являє собою не криву, а одну точку.

9. Монопольний товар, тобто товар, пропонований монополістом, як правило:

- а) не має близьких замінників;
- б) не потрібно рекламувати;
- в) потребує великих витрат у виробництві;
- г) вірні відповіді а і б.

10. Зниження ціни монополістом, що максимізує свій прибуток, може бути викликано:

- а) зменшенням попиту;
- б) збільшенням граничної віддачі;
- в) збільшенням обсягу продажів;
- г) зниженням ціни супутнього товару.

11. Монополісту зменшення обсягу випуску напевно приносить:

- а) вигоду;
- б) втрати;
- в) зниження ціни;
- г) збільшення граничної виручки.

12. Виручка монополіста із зростанням обсягу продажів:

- а) збільшується;
- б) залишається постійною;
- в) зменшується;
- г) може збільшуватися або зменшуватися.

13. На ринку олігополії фірма може розраховувати на зростання величини попиту на свою продукцію при:

- а) зниженні ціни товару конкуруючої фірми;
- б) збільшенні ціни товару конкуруючої фірми;
- в) збільшенні цін на доповнюючі товари;
- г) збільшення розцінок на рекламу.

14. Олігополія швидше за все виникне на ринку:

- а) зубної пасти;
- б) шоколаду;
- в) жита;
- г) літаків.

15. Луганський роздрібний ринок молока з безліччю різних цін є прикладом:

- а) монополії;
- б) монополістичної конкуренції;
- в) досконалої конкуренції;
- г) олігополії.

16. Збільшення реальної заробітної плати призводить:

- а) до збільшення індивідуальної пропозиції праці;
- б) до зменшення індивідуальної пропозиції праці;
- в) спочатку до збільшення індивідуальної пропозиції праці, потім до її зменшення;
- г) спочатку до зменшення індивідуальної пропозиції праці, потім до її збільшення.

17. Якщо держава встановить мінімальну зарплату на конкурентному ринку праці, яка перевищує рівноважну ставку заробітної плати, то:

- а) виникне дефіцит робочої сили в галузі;
- б) виникне надлишок робочої сили в галузі;
- в) попит на працю збільшиться;
- г) пропозиція праці скоротиться.

18. Прибуток інвестицій максимальний, коли:

- а) ставка позичкового відсотка вище норми окупності;
- б) внутрішня норма окупності вище ставки позичкового відсотка;
- в) внутрішня норма окупності дорівнює позичковому відсотку;
- г) внутрішня норма окупності не дорівнює позичковому відсотку.

19. У моделі міжчасового вибору споживач вибирає:

- а) між поточним споживанням і роботою;
- б) між поточним заощадженням і поточним споживанням;
- в) між споживанням різних економічних благ;
- г) між споживанням ресурсів.

20. Чиста дисконтована вартість:

- а) перевищує поточну вартість доходів;
- б) менше поточної вартості доходів на величину інвестицій;
- в) не враховує альтернативні витрати використання капіталу;
- г) дорівнює чистій майбутній дисконтованій вартості.

21. Диверсифікація - це:

- а) дії, спрямовані на зниження ризику;
- б) процедура визначення вартості портфеля цінних паперів;
- в) процедура розрахунків між операторами фондового ринку;
- г) правильних відповідей немає.

22. З перерахованих варіантів виберіть стратегії, спрямовані на диверсифікацію:

- а) збільшення випуску товарів;

- б) розширення асортименту товарів і послуг;
- в) розвиток перспективного напрямку виробництва;
- г) правильних варіантів немає.

23. Ф'ючерси - це:

- а) інструмент фінансового ринку;
- б) контракт, розподілений у часі;
- в) інструмент прогнозу цін;
- г) все перераховане вірно.

24. Опціон - це:

- а) ціна контракту;
- б) строковий контракт на купівлю або продаж чогонебудь;
- в) учасник фондового ринку;
- г) немає правильної відповіді.

25. Виберіть зі списку спекулятивні контракти:

- а) страхування на випадок втрати врожаю від повені;
- б) заготівля продуктів на зиму для подальшого споживання;
- в) придбання продуктів харчування у виробників;
- г) все перераховане.

26. Із запропонованих варіантів виберіть хеджерів, що беруть участь на ф'ючерсних ринках:

- а) фермер, що вирощує пшеницю;
- б) біржовий брокер;
- в) фахівець фінансової компанії;
- г) всі перераховані.

27. Активи - це:

- а) засоби, що забезпечують грошові надходження їх власнику;

- б) товари, що забезпечують надходження потоку послуг з плином часу;
- в) товари, що забезпечують надходження грошового потоку;
- г) все перераховане вірно.

28. Дисконтування - це:

- а) приведення економічних показників майбутніх років до сьогодишньої цінності;
- б) приведення економічних показників різних років до порівнянного в часі вигляду;
- в) процес визначення теперішньої вартості даного потоку платежів;
- г) все перераховане вірно.

29. Що з перерахованого увійде в оцінку норми віддачі акції компанії "Вітерець":

- а) первісна вартість акції;
- б) дохідність ринкового портфеля;
- в) прибутковість безризикового активу;
- г) все перераховане.

30. Який з цінних паперів, на Ваш погляд, буде мати найбільшу прибутковість:

- а) акція компанії "Кока-Кола";
- б) акція ЗАТ "Циган-Інвест";
- в) казначейські векселі США;
- г) всі перераховані акції мають однакову прибутковість.

31. У багатьох університетах США плата за навчання для іногородніх студентів вища, ніж для тих, хто проживає у даній місцевості. Таке становище є прикладом:

- а) монополії у вищій освіті США;
- б) відсутність контролю уряду над вищою освітою США;

- в) цінової дискримінації у вищій освіті США;
- г) неефективного розподілу ресурсів між вищою та середньою освітою в США.

32. З точки зору суспільного добробуту (оцінюваного згідно з критерієм Калдора-Хікса) монополіст, що максимізує прибуток, досягає:

- а) виробничої ефективності в протилежність ефективності розподілу ресурсів;
- б) ефективності розподілу ресурсів в протилежність виробничій ефективності;
- в) як виробничої ефективності, так і ефективності розподілу ресурсів;
- г) не досягає ні виробничої ефективності, ні ефективності розподілу ресурсів.

33. Акордний податок на заробітну плату викликає:

- а) зниження еластичності пропозиції праці;
- б) збільшення еластичності пропозиції праці;
- в) збереження форми кривої індивідуальної пропозиції праці;
- г) паралельний зсув кривої індивідуальної пропозиції праці вгору.

34. Який ефект переважає на ділянці кривої пропозиції праці з негативним нахилом:

- а) ефект випуску;
- б) ціновий ефект;
- в) ефект доходу;
- г) ефект заміщення.

35. Еластичність попиту на працю тим вище:

- а) чим нижча частка витрат на працю в витратах фірми;
- б) чим нижча ціна готової продукції;

- в) чим вища цінова еластичність попиту на готову продукцію;
- г) чим менше можливість заміни праці капіталом в даному виробничому процесі.

36. На якому ринку праці рівноважний обсяг зайнятості нижчий, ніж на конкурентному ринку праці:

- а) на ринку праці, де діє монопсонія;
- б) на ринку праці, де профспілка монополізувала пропозицію праці;
- в) на ринку праці з двосторонньою монополією;
- г) вірні всі перелічені відповіді.

37. Прикладом природної монополії є:

- а) картель "Сім сестер";
- б) журнал "Економічний Вісник Донбасу";
- в) організація ОПЕК;
- г) космодром Байконур.

38. Припустимо, що фірма виступає монопсоністом на ринку праці. У стані рівноваги заробітна плата її робочих:

- а) дорівнює граничному продукту праці в грошовому вираженні;
- б) менше граничного продукту праці в грошовому вираженні;
- в) більше граничного продукту праці в грошовому вираженні;
- г) можливий будь-який з перелічених варіантів.

39. Якщо всі доходи суспільства будуть обкладатися акордним (паушальним) податком:

- а) індекс Джині зросте;
- б) індекс Джині знизиться;
- в) індекс Джині не зміниться;

г) результат може бути будь-яким.

40. Відповідно до класичної теорії, безробіття є результатом:

- а) дій фірм-монополістів;
- б) недосконалості ринкового механізму;
- в) дій профспілок та держави;
- г) впливу демографічних факторів.

41. Вибираючи обсяг використання праці, монопсонія зіставляє:

- а) граничний продукт праці у грошовому виразі і граничні витрати на працю;
- б) граничний продукт праці і граничні витрати на працю;
- в) граничний продукт праці у грошовому виразі і ринкову ціну одиниці праці;
- г) граничний продукт праці і ринкову ціну одиниці праці.

42. Чи можлива ситуація, коли зростання заробітної плати викликає скорочення обсягу пропозиції праці з боку працівника:

- а) ні, така ситуація неможлива;
- б) така ситуація можлива, якщо ефект доходу при виборі між дозвіллям і доходом переважає ефект заміщення;
- в) така ситуація можлива, якщо ефект заміщення при виборі між дозвіллям і доходом переважає ефект доходу;
- г) така ситуація можлива, якщо дозвілля виступає інферіорне (неякісне) благом.

43. Якщо монополія в галузі змінюється монополістичною конкуренцією, то від цього:

- а) виграють продавці;
- б) виграють покупці;
- в) виграють і продавці, і покупці;

г) ніхто не виграє.

44. Монополіст може отримати економічний прибуток:

- а) тільки в короткостроковому періоді;
- б) тільки в довгостроковому періоді;
- в) ніколи;
- г) і в довгостроковому, і в короткостроковому періоді.

45. Якщо при переході від досконалої конкуренції до монополії позитивні результати для сторони, що виграла менше, ніж сума негативних результатів для сторони, що програла, то:

- а) ситуація має бути змінена втручанням держави;
- б) ситуація неефективна згідно з критерієм Калдора-Хікса;
- в) ситуація ефективна згідно з критерієм Калдора-Хікса;
- г) нічого певного сказати не можна.

46. Фірма володіє монопольною владою, якщо вона:

- а) встановлює ціну на рівні граничних витрат;
- б) слідує за ціною, яку встановлює лідер на ринку;
- в) встановлює ціну на рівні середніх змінних витрат;
- г) встановлює ціну, виходячи з кривої попиту.

47. Якщо індекс Херфіндаля-Хіршмана для галузі високий, то це за інших умов означає, що індекс Лернера для фірм цієї галузі:

- а) теж високий;
- б) прямує до нуля;
- в) прямує до одиниці;
- г) все попереднє помилково.

48. Що, швидше за все, не відбудеться на ринку вугілля України, якщо шахтарі Донбасу оголосять страйк:

- а) зменшиться еластичність попиту на вугілля;

- б) крива пропозиції зміститься вліво вгору;
- в) ціна вугілля зросте;
- г) обсяг вугілля, що купується, скоротиться.

49. Що з перерахованого не може бути причиною Х-неефективності:

- а) фрітрейдерська політика держави;
- б) обмеженість доступу виробників до ресурсів;
- в) нечітке закріплення зобов'язань у трудових договорах;
- г) недостатність інформації про виробничі можливості використовуваного обладнання.

50. Якщо число фірм в галузі прямує до нескінченності, то індекс Херфіндаля-Хіршмана:

- а) від'ємний;
- б) прямує до нуля;
- в) прямує до одиниці;
- г) теж прямує до нескінченності.

51. Довгострокова рівновага на ринку монополістичної конкуренції веде до:

- а) перевищення цін над середніми витратами;
- б) зниження індексу Херфіндаля-Хіршмана;
- в) перевищення граничних витрат над ринковими цінами;
- г) зникнення економічного прибутку.

52. Відмінність ціноутворення в умовах досконалої конкуренції від ціноутворення в умовах недосконалої конкуренції полягає в тому, що:

- а) в умовах досконалої конкуренції фірма змушена пристосовуватися до існуючої ринкової ціни, а в умовах недосконалої конкуренції вона може "диктувати" свою ціну;

- б) в умовах досконалої конкуренції фірма поширює свій вплив на менше число агентів, ніж в умовах недосконалої конкуренції;
- в) в умовах досконалої конкуренції фірма застосовує цінову дискримінацію, а в умовах недосконалої конкуренції - нецінову дискримінацію;
- г) в умовах недосконалої конкуренції у фірми немає стимулів призначати ціну вище граничних витрат.

53. Порушення якої з наступних умов не веде до підриву картельної угоди:

- а) однорідність продукції;
- б) однаковий розподіл ринкової влади між учасниками;
- в) позитивний економічний прибуток в галузі;
- г) відсутність технологічних удосконалень в галузі, різко знижують витрати виробництва.

54. В умовах монополістичної конкуренції індекс Лернера:

- а) від'ємний;
- б) дорівнює нулю;
- в) позитивний;
- г) або б), або в).

55. Що з переліченого нижче не характерно для досконалої конкуренції:

- а) крива попиту фірми горизонтальна;
- б) крива попиту фірми є також кривою її середнього доходу;
- в) крива попиту фірми є також кривою її граничного доходу;
- г) крива попиту фірми абсолютно нееластична.

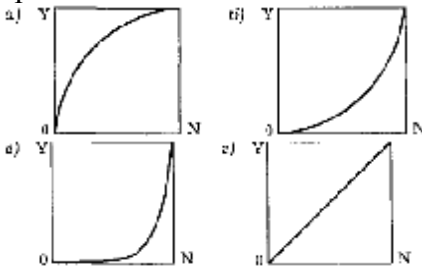
56. Що з переліченого нижче є ознакою тільки монопольного ринку:

- а) один продавець або один покупець;
- б) диференціація продуктів;
- в) великі постійні витрати;
- г) ціна дорівнює граничним витратам.

57. Якщо фірми, що діють на ринку, не отримують економічного прибутку в довгостроковому періоді, то така ринкова структура називається:

- а) монополією;
- б) досконалою конкуренцією;
- в) олігополією;
- г) монопсонією.

58. Яка схема правильно показує характер залежності заробітної плати (Y) від віку (N) у осіб переважно фізичної праці:

59. Що з переліченого можна пояснити наявністю монопольної влади:

- а) відносно високі ціни "кадилаків" у порівнянні з "Тойотою";
- б) високі ціни морозива на чемпіонаті світу з фігурного катання;
- в) відносно високі ціни на авіаквитки, якщо траса обслуговується однією авіакомпанією;
- г) вірні відповіді б) і в).

60. Що з наступного не призводить до монополії:

- а) ліцензії;
- б) авторські права;
- в) контроль над єдиним джерелом товару;
- г) виробництво і збут товару, що має багато близьких субститутів.

4.4. Відповіді на тестові завдання до модулю 2

I. Чи вірні наступні твердження?

1. Ні. Слід додати, що фірма купує ресурси для виробництва товарів і послуг, будучи, таким чином, інструментом альтернативного розподілу ресурсів в економіці між конкуруючими можливостями їх використання.
2. Ні. Ця відповідь лише частково вірна (автор тези - Ф.Найт). Інша мета створення фірм - зниження трансакційних витрат (Р. Коуз, О. Уільямсон), служить не менш важливою причиною і особливо актуальна вона для України.
3. Так. Так вважали А. Сміт і К. Маркс, хоча існують і інші точки зору на причини появи фірм.
4. Так. Модель раціональної поведінки та наявності повної інформації не вимагає обов'язкового створення індивідами організацій в якості умов досягнення ними своїх цілей.
5. Ні. Раціональність припускає максимізацію будь-яких результатів, які представляють корисність для економічних суб'єктів. Такими результатами можуть бути і грошові доходи, і масштаби виробництва, і якість продукції, й імідж фірми в очах громадськості тощо.
6. Так. Оскільки занадто велика можливість заміщення товару субститутом.

7. Так. Оскільки при максимізації прибутку акордний податок не враховується.
8. Ні. Навпаки, за нееластичного попиту вигідніше встановлювати більш високу ціну, ніж за еластичного.
9. Ні. Досконала цінова дискримінація припускає продаж кожної одиниці товару тому покупцеві, який готовий заплатити за нього більше за інших.
10. Так. Оскільки це одна з головних ознак олігополії.
11. Ні. Олігополістичні ринки характеризуються насамперед високою концентрацією виробництва. Диференціація продукту є не основною характеристикою. В умовах олігополії можливо виробництво однорідної продукції.
12. Ні. Слід звернутися до визначення залишкового попиту на продукцію кожного дуополіста.
13. Ні. Згідно визначення залишкового попиту на продукцію дуополіста.
14. Так. Оскільки галузевий картель діє як колективна монополія.
15. Так. Оскільки цінові війни знижують ціни до рівня граничних витрат.
16. Ні, абсолютно еластичним.
17. Ні. Якщо мінімальна зарплата вище рівноважної, то пропозиція праці перевищує попит на працю, і виникає надлишок робочої сили.
18. Так. Цю ситуацію слід відрізнити від кваліфікаційних відмінностей в оплаті праці, за яких працівникам, які володіють різною продуктивністю, виплачується різна зарплата.
19. Ні. Закрита профспілка обмежує обсяг зайнятості в галузі, підвищуючи доходи своїх членів.
20. Так. Профспілка, максимізуючи, зокрема, дохід своїх членів, скорочує зайнятість в галузі порівняно з рівноважним обсягом.

21. Так. Однак власник капіталу повинен скоротити поточне споживання заради майбутнього доходу.
22. Так. Позичковий відсоток - ціна капіталу на конкурентному ринку капіталу - вирівнюється.
23. Так. Цінні папери купуються з метою продажу за більш високою ціною.
24. Ні. Хеджери на ф'ючерсному ринку намагаються застрахувати себе від різких коливань ринку.
25. Так. В деякій мірі вона відображає динаміку зміни цін, що є своєрідним прогнозом стану ринку.
26. Ні. Дана операція має спекулятивний характер.
27. Ні. Ризиковий актив приносить більш високий дохід через свою низьку вартість.
28. Так. У разі якщо одні цінні папери стають високоприбутковими в порівнянні з іншими, то вони, природно, будуть користуватися підвищеним попитом, ціна на них буде зростати, а прибутковість падати.
29. Так. Як правило, чим вища прибутковість, тим вище ризик.
30. Ні. Перевага віддається акціям з негативним зворотним зв'язком, що належать підприємствам різних галузей.

II. Вибрати єдину правильну відповідь

1. Г. Це властивість досконалої цінової дискримінації.
2. Г. Тому, що оптимальний випуск в умовах абсолютно конкурентного ринку більше, ніж в умовах монополізованого ринку, а ринкова ціна нижча.

3. В. Акцизний податок скорочує пропозицію і завжди викликає тенденцію до скорочення випуску і підвищення цін.
4. Б. Втрати добробуту оцінюються за формулою $0,5(QC - QM)(PM - PC)$ отже, в даному випадку $0,5 \cdot 100 \cdot 2 = 100$.
5. В. Немає перешкод для відкриття нових нічних магазинів.
6. В. Головним завданням оптимального законодавства є збереження конкурентних умов на ринках.
7. Г. Основними об'єктивними параметрами, з якими змушена рахуватися будь-яка монополія, є функція витрат і функція попиту.
8. Г. Монополія обирає такі Q і P , за яких її прибуток максимальним. Функції пропозиції монополіста не існує.
9. А. За визначенням монополії.
10. Б. З ростом ефективності виробництва виникає можливість знизити середні та граничні витрати, отже знизити ціни та підвищити при цьому прибуток.
11. Г. MR негативно залежить від випуску.
12. Г. На еластичній ділянці виручка збільшується при зростанні випуску, а на нееластичній - зменшується.

13. Б. Можливе розширення залишкового попиту на продукцію даної фірми.
14. Г. Виробництво літаків пов'язане з позитивною віддачею від масштабу.
15. Б. Багато фірм і окремих марок, на які варіюються ціни (визначення монополістичної конкуренції).
16. В. Це - емпірично спостережуване явище.
17. Б. Оскільки завищена ціна на працю збільшить її пропозицію та понизить попит.
18. В. Ця умова рівносильна рівності граничного доходу та граничних витрат.
19. Б. Споживач вибирає між поточним та майбутнім споживанням або поточним заощадженням.
20. Б. За визначенням і суттю процесу дисконтування (зменшення майбутньої вартості з урахуванням коефіцієнта дисконтування)
21. А. Метод зниження ризику шляхом його розподілу між ризикованими товарами.
22. Г. Відбувається розподіл ризиків між різними товарами.

23. Г. Перераховано характеристики ф'ючерсного контракту.
24. Б. Один з видів термінового контракту.
25. Б. Розподіл споживання в часі як один з принципів спекуляції.
26. А. Фермер страхує свій урожай від різких коливань ринку - це позиція хеджера.
27. Г. Перераховано характеристики даного економічного терміна.
28. Г. Різні інтерпретації визначення даного процесу.
29. А. Норма віддачі - це відношення усіх грошових надходжень до ціни придбання. З перерахованого при розрахунку буде використовуватися лише первісна ціна.
30. Б. Ці цінні папери найбільш ризиковані, отже, щоб залучити інвесторів R_m має мати найбільшу прибутковість.
31. В. В даному випадку однакову освітню послугу університети продадуть за різними цінами.
32. А. У монополіста, як правило, $P > MC$, звідси неефективність в розподілі ресурсів.

33. В. Оскільки акордний податок не впливає на характер переваг і вибір споживача при будь-якому рівні заробітної плати.

34. В. Зростання доходів притупляє бажання трудитися.

35. В. Така закономірність справді має місце. Чим нижча частка витрат на працю в витратах фірми, тим нижче еластичність попиту на нього, абсолютна величина ціни готової продукції прямо не впливає на цінову еластичність попиту на працю, чим менше можливість заміни праці капіталом у виробничому процесі, тим нижче еластичність попиту на працю .

36. Г. Моносонічна влада зумовлює зниження і масштабів зайнятості та рівня заробітної плати. Якщо профспілка володіє монопольною владою, вона буде прагнути обмежити пропозицію праці, щоб підвищити рівень заробітної плати. В умовах двосторонньої монополії фірма-моносоніст прагне знизити зарплату шляхом скорочення зайнятих, а профспілка, у свою чергу, буде прагнути підняти зарплату, також скорочуючи пропозицію праці.

37. Г. Оскільки задоволення попиту на космічні дослідження ефективніше за відсутності конкуренції в силу технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним пониженням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягу виробництва), а товари,

вироблені суб'єктами природної монополії, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами, у зв'язку з чим попит на даному товарному ринку на товари, вироблені суб'єктами природних монополій, у меншій мірі залежить від зміни ціни на цей товар, ніж попит на інші види товарів.

38. Б. Оскільки монополіст має можливість впливати на рівень заробітної плати шляхом скорочення числа найманих працівників і посилення конкуренції між ними.

39. В. Акордний податок не впливає на характер переваг і вибір споживача при будь-якому рівні заробітної плати.

40. В. Оскільки в даному випадку безробіття сприймається як дефіцит товару робоча сила, що викликається втручанням профспілок і держави в рівноважну функцію цін.

41. А. Оскільки монополіст платить рівну плату за кожну одиницю праці, крива пропозиції є кривою середніх витрат. Залучення додаткових працівників означало б підвищення заробітної плати вище середньої, тому крива граничних витрат лежить вище кривої пропозиції. Перетин її з кривою граничного продукту праці в грошовому вираженні й визначить розміри зайнятості.

42. Б. Зростання доходів притупляє бажання трудитися.

43. Б. Ціна знижується, якість поліпшується за рахунок посилення конкуренції.

44. Г. Оскільки існують бар'єри входу на ринок, відсутність конкурентів дозволяє отримувати економічний прибуток і в довгостроковому періоді.

45. Б. Критерій Калдора-Хікса - критерій, згідно з яким перехід від одного стану економічної системи до іншого збільшує загальний добробут, якщо ті члени суспільства, які виграють при цьому переході, здатні компенсувати програш тих, чиє становище погіршується.

46. Г. Використовуючи еластичність, монополіст користується ціновою дискримінацією і захоплює споживчий надлишок.

47. А. Обидва показники оцінюють монопольну владу фірми.

48. А. Пропозиція праці ніяк не вплине на характеристики покупців.

49. А. Х-неефективність - це та частина відхилення, яка не може бути пояснена традиційною економічною теорією.

50. Б. Оскільки у фірм залишаються нескінченно малі частки ринку.

51. Г. У тривалому періоді фірма в умовах монополістичної конкуренції, як і за досконалої конкуренції, не має ні прибутку, ні збитків.

52. А. Оскільки, за визначенням досконалої та недосконалої конкуренції, відмінності між ними в області ціноутворення зводяться до здатності фірми впливати на ринкову ціну. У решті відповідей не відображені характерні ознаки жодної із форм конкуренції.

53. В. Відсутність всіх інших трьох умов дає конкурентну перевагу будь-якій фірмі, що входить у картель, що знижує її прагнення дотримуватися картельної угоди.

54. В. За монополістичної конкуренції $P > MC$, отже,

$$I_L = \frac{P - MC}{P} > 0.$$

55. Г. На ринку досконалої конкуренції продається недиференційований товар, відповідно, конкурентна середа формується за рахунок зміни ціни і реакції споживачів на ці зміни.

56. А. за визначенням монополії. Все інше є ознаками монополістичної конкуренції або не є критерієм взагалі.

57. Б. У довгостроковому періоді економічний прибуток всіх фірм вирівнюється до нульового рівня.

58. А. Оскільки найбільше зростання зарплати припадає на період отримання освіти та придбання трудових навиків (молодість).

59. Г. У першому випадку висока ціна обумовлена якістю автомобіля, а в Б) і В) - ціною дискримінацією.

60. Г. Оскільки всі інші положення характеризують умови формування монопольної влади на ринку. Виробництво товару, що має багато близьких субститутів, важко монополізувати, оскільки завжди знайдуться сторонні виробники подібного продукту з невеликими видозмінами, що підриває монопольне становище основного виробника.

Рекомендована література

Основна

1. Институциональная экономика / [под общ. ред. А.Олейника]. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 704 с.
2. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория / [под общ. ред. А.А. Аузана]. - М. : Инфра-М, 2010. - 416 с.
3. Нуреев Р. М. Курс микроэкономики / Р.М. Нуреев. — М.: НОРМА, 2002. — 572 с.
4. Одегов Ю.Г. Экономика труда. / Ю. Г. Одегов, Г. Г. Руденко. – М.: Wolters Kluwer 2011. - 800 с.
5. Рой Л.В. Анализ отраслевых рынков: Учебник / Л.В.Рой, В.П. Третьяк. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 442 с.
6. Фінанси / [О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова]. — К.: КНЕУ, 2003. — 387 с.
7. Чухно А.А. Інституціонально-інформаційна економіка / А. А. Чухно, П. М. Леоненко, П. І. Юхименко. – К. : Знання, 2010. – 687 с.

Додаткова

8. Авдашева С.Б. Теория организации отраслевых рынков / С.Б. Авдашева, Н.М. Розанова. - М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1998. - 320 с.
9. Агапова И.И. Институциональная экономика / И.И. Агапова. – М.: Экономистъ, 2006. – 254 с.
10. Базилевич В. Д. Ринкова економіка: Основні поняття і категорії / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. — К. : Знання, 2008. — 263 с.
11. Бренделева Е.А. Неинституциональная экономическая теория: учеб. пособие. – М.: Дело и Сервис, 2006. – 352 с.

12. Вільямсон Олівер Е. Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів / Олівер Е.Вільямсон. — К. : Артек, 2001. — 472 с.
13. Калина А.В. Фондовый рынок / А.В. Калина, О.О. Кощев. - К.: Ун-т "Україна", 2006.- 207 с.
14. Корнейчук Б.В. Институциональная экономика / Б.В. Корнейчук. - М. : Гардарики, 2007. - 255 с.
15. Красникова Е. В. Экономика переходного периода / Е. В. Красникова. — М.: Омега-Л, 2005. — 296 с.
16. Кузьминов Я.И. Курс институциональной экономики: институты, сети, трансакционные издержки, контракты / Я.И. Кузьминов, К.А. Бендукидзе, М.М. Юдкевич. - М. : ГУ-ВШЭ, 2005. — 444 с.
17. Курбатова М.В. Рынок труда: теоретические проблемы, тенденции становления российской модели / М. В. Курбатова. – Кемерово: Кузбассвузиздат, 2001. – 200 с.
18. Латов Ю. В. Теневая экономика / Ю. В. Латов, С. Н. Ковалев. - М.: Норма, 2006. – 336 с.
19. Одинцова М. И. Институциональная экономика / М.И. Одинцова. - М. : ГУ-ВШЭ, 2009. – 386 с.
20. Опарін В. М. Фінанси / В. М. Опарін. — К.: КНЕУ, 2002. — 240 с.
21. Портер М. Конкуренция / Портер М. – М.: Вильямс, 2005. — 608 с.
22. Природа фирмы : к 50-летию выхода в свет работы Р. Коуза "Природа фирмы" / [под ред. О. И. Уильямсона, С. Дж. Уинтера] ; пер. с англ. М. Я. Каждана ; науч. ред. пер. В. Г. Гребенников. - М. : Акад. нар. хоз-ва при Правительстве Рос. Федерации : Дело, 2001. - 360 с.

23. Ринок праці та освіта: пошук взаємодії / [за наук. ред. І.Л. Петрової]. - К.: Таксон, 2007. - 198 с.
24. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции. – М.: Прогресс, 1986. – 472 с.
25. Розанова Н. М. Эволюция взглядов на природу фирмы в западной экономической науке / Н. М. Розанова // Вопросы экономики. - 2002. - № 1. - С. 50 - 67.
26. Сборник задач по микроэкономике. К "Курсу микроэкономике" Р. М. Нуреева / [Гл. ред. д. э. н., проф. Р. М. Нуреев]. — М.: Норма, 2005. — 432 с.
27. Суторміна В. М. Фінансовий ринок / Суторміна В. М., Радзівєвська В. М., Стеценко Б. С. — К.: КНЕУ, 2001. — 100 с.
28. Теория переходной экономики: Учебник / [под ред. И.П.Николаевой]. - М.:ЮНИТИ, 2001. – 487 с.
29. Тироль Ж. Рынки и рыночная власть: теория организации промышленности / Ж. Тироль. – СПб. : Экономическая школа, 2000. – 778 с.
30. Унинець-Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг: теорія та практика / В.П. Унинець-Ходаківська, О.І. Вихор, О.А. Лятамбор.- К. : Кондор, 2009.- 484 с.
31. Хей Д. Моррис Д. Теория организации промышленности. – СПб.: Высшая школа, 1999. В 2 т. т.1. - 384с., т.2. - 592с.
32. Цивільний кодекс України / Відомості Верховної Ради України, 2003. - №№ 40-44.
33. Чепурко Г. І. Ринок праці в Україні: очікувані зміни за членства в СОТ / Ю. О. Привалов, В. М. Галицький. - К.: Наук. думка, 2010. - 176 с.

34. Шаститко А.Е. Альтернативные формы экономической организации в условиях монополии. – М.: ТЕИС, 2000. – 79 с.
35. Шаститко А.Е. Новая институциональная экономическая теория / А.Е. Шаститко. - М. : ТЭИС, 2002. – 591 с.
36. Якубенко В. Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці / В. Д. Якубенко. — К. : КНЕУ, 2003. — 252 с.

WEB-ресурси

1. <http://institutional.narod.ru/> - сайт Міжнародної Асоціації інституційних досліджень (International Association FOR Institutional STUDIES). Присвячений інституціональній економічній теорії (Institutional Economics) та економістам, що працюють в даній галузі. Розміщуються лекції з інституційної економіки, журнали Journal of Institutional Studies, TERRA ECONOMICUS, Journal of Economic Regulation, статті провідних світових економістів (російською та англійською мовами)
2. <http://econline.edu.ru/> - електронна освітня оболонка для вивчення інституціональної економіки
3. <http://b2n.ru/lib1.shtml> - сайт бібліотеки "Тіньова економіка" Незалежного фінансового бюро. Містить матеріали про тіньову господарську діяльність, пов'язану з фінансами (ухилення від податків, таємний вивіз капіталів, комп'ютерне шахрайство, хакерство, відмивання "брудних" грошей тощо)
4. <http://www.ilo.org> - офіційний сайт Міжнародної організації праці (МОП, англ. International Labour Organization, ILO) - містить публікації, дослідження, статистику з проблем розвитку світового ринку робочої сили
5. <http://www.anti-corr.ru> - розміщена інформація про організації, що займаються вивченням корупції, бібліографія про корупцію російською та англійською мовами. Крім цього, в розділі "Аналітика" знаходяться численні тексти робіт зарубіжних фахівців

6. <http://ipk-dszu.kiev.ua/problem/62-byuleten-ipk-dszu-rinok-praci-ta-zajnyatist-naselennya.html> - виробничо-практичний науковий журнал Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України "Ринок праці та зайнятість населення ". На сторінках журналу висвітлюються питання економіки ринку праці та проблема зайнятості та соціального захисту населення, професійної орієнтації та професійного навчання безробітних, соціально-психологічні аспекти праці та зайнятості, результати науково-прикладних досліджень
7. <http://www.nobribes.org> (російськомовна версія: Антикорупційні Ворота країн Європи і Євразії - http://www.nobribes.org/russian/default_ru.htm # New Russian) - на сайті розміщено велику кількість матеріалів, присвячених різним аспектам аналізу корупції та боротьби з нею у всьому світі (особливо в країнах з перехідною економікою), - наукові дослідження, законодавчі акти тощо
8. <http://www.hhs.se/site/Publications/workingpapers/workingpapers.htm> - на сайті Stockholm Institute of Transition Economics and East European Economies в розділі "SITE Working Papers" розміщені дослідження, присвячені економіко-правовим проблемам в постсоціалістичних країнах.
9. http://www.worldbank.org/wbi/governance/pubs_main.htm - сайт World Bank Institute (WBI) (розділ "Publications and Research") містить роботи співробітників Світового банку з проблем розвитку країн перехідної економіки. На сайті ви можете ознайомитися з версією Річного звіту - доступною на восьми мовах - і вийти через наведені посилання на десятки веб-сайтів Банку, що містять додаткову інформацію. Можна переглянути інформативні

таблиці оціночної картки та ознайомитися з діяльністю Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) і Міжнародної асоціації розвитку (МАР), що створюють в сукупності Світовий банк. Ви також можете отримати інформацію про роботу Світового банку в період виходу з кризи; про його проекти та їх результати в шести регіонах світу; ознайомитися з даними Банку з кредитування, а також з повними версіями фінансових звітів Банку.

Додаток

Оформлення титульного аркуша

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД "ЛУГАНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА"**

**Інститут економіки та бізнесу
Кафедра економічної теорії та прикладної
статистики**

ЕСЕ

з дисципліни "Основи ринкової економіки"
на тему: _____

Виконав(ла):

П.І.Б. студента

Номер групи

Перевірив:

к.е.н., доц. Кондратьєва Т.В.

Луганськ

2013р.

Кондратьєва Т. В. Основи ринкової економіки. – Методичні вказівки до самостійної роботи студентів.

Навчальний курс «Основи ринкової економіки» спрямований на формування економічних знань, логіки сучасного економічного мислення та економічної культури, адекватних умовам переходу країни до ринкових відносин, навчання базовим методам аналізу економічних процесів, вміння приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю. Дані методичні вказівки надають чіткий алгоритм самостійної навчальної роботи з дисципліни.

Ключові слова: економічна система, ринок, інститути, трансакційні витрати, контракти.

Кондратьева Т. В. Основы рыночной экономики. - Методические указания к самостоятельной работе студентов.

Учебный курс «Основы рыночной экономики» направлен на формирование экономических знаний, логики современного экономического мышления и экономической культуры, адекватных условиям перехода страны к рыночным отношениям, обучение базовым методам анализа экономических процессов, умение принимать обоснованные решения по поводу экономических проблем, связанных с будущей профессиональной деятельностью. Данные методические указания предоставляют четкий алгоритм самостоятельной учебной работы по дисциплине.

Ключевые слова: экономическая система, рынок, институты, трансакционные издержки, контракты.

Kondratieva T. Basics of market economy. - Guidance for an individual work of students.

The training course "Basics of market economy" is aimed at fostering economic knowledge, the logic of modern economic thought and economic culture, adequate conditions of transition to market relations, learning the basic methods of analysis of economic processes, the ability to make informed decisions about economic issues related to the future professional activities. These guidelines provide a clear algorithm of independent academic work on the subject.

Keywords: economic system, market institutions, transaction costs and contracts.

Навчально-методичне видання

КОНДРАТЬЄВА Тетяна Вікторівна

ОСНОВИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Методичні вказівки до самостійної роботи студентів

За редакцією автора
Комп'ютерне макетування – Т. В. Кондратьєва

Здано до склад. 26.03.2013 р. Підп. до друку 26.04.2013 р.
Формат 60×84 1/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 7,44. Накл. 200 прим. Зам № 97.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. т/ф: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК 3459 від 09.04.2009 р.